

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ім. К. Д. УШИНСЬКОГО

Лінгвістичні науки

Збірник наукових праць

№ 25

Видається з липня 2005 року

Виходить два рази на рік

Одеса
“Астропринт”
2017

Засновник: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Корольова Тетяна Михайлівна**, д-р філол. наук, проф., зав. кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Відповідальний секретар: **Юхимець Світлана Юріївна**, канд. пед. наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”

Члени редколегії:

Богущ Алла Михайлівна, академік НАПН України, д-р пед. наук, проф., зав. кафедри дошкільної педагогіки ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Бріцич Віктор Михайлович, д-р філол. наук, проф. Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України;

Гуменний Микола Хомич, академік АН ВШ України, д-р філол. наук, проф., зав. кафедри української та зарубіжної літератури ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Карпенко Олена Юріївна, д-р філол. наук, проф. кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Мартинова Раїса Юріївна, член-кореспондент НАПН України, д-р пед. наук, проф., зав. кафедри західних і східних мов та методики їх навчання ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”;

Науменко Анатолій Максимович, д-р філол. наук, проф., зав. кафедри теорії та практики перекладу і німецької філології Чорноморського державного університету ім. Петра Могили;

Образцова Олена Михайлівна, д-р філол. наук, проф. кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики ДЗ “ПНПУ ім. К. Д. Ушинського”

Озерова Ніна Григорівна, д-р філол. наук, проф. Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

Статті в збірнику надані в авторській редакції

Усі матеріали збірника представлені на сайті:
<http://www.pdpu.edu.ua/ukr/izd/index.html>

© Державний заклад “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, 2017

УДК 811+81'322.6+316.462

В. Є. Аккурт

МОДАЛЬНІСТЬ ДУМКИ ЯК ІМПУЛСІВНА МОДАЛЬНІСТЬ

У роботі описано форми модальності думки. Розглянуто імпліцитні (прийом “фактивізації” думки, імпліцитна предикація, а також тропеїчні засоби, що відносяться до спеціальних прийомів) та експліцитні (атрибутивні словосполучення, дієслова пропозиційної установки, модальні дієслова і синтаксичні конструкції) засоби. В ході дослідження було виявлено, що засоби вираження модальності думки несуть в собі комунікативне “завдання”.

Ключові слова: *категорія переконання, судовий дискурс, імпліцитні та експліцитні засоби, вплив на адресата.*

В работе описаны формы модальности выражения мнения. Рассмотрены имплицитные (прием “фактивации” мнения, имплицитная предикация, а также тропеические средства, относящиеся к специальным приемам) и эксплицитные (атрибутивные словосочетания, глаголы пропозициональной установки, модальные глаголы и синтаксические конструкции) средства. В ходе исследования выяснилось, что средства выражения модальности мнения несут в себе коммуникативное “задание”.

Ключевые слова: *категория убеждения, судебный дискурс, имплицитные и эксплицитные средства, влияние на адресата.*

The article describes the forms of the modality of the opinion's expression. Implicit (reception of “actualization” of opinion, implicit predication, and also tropic means related to special methods) and explicit (attributive phrases, propositional verbs, modal verbs and syntactic constructions) means. During the study, it was discovered that the means of expressing the modality of opinion carry a communicative “task”.

Key words: *category of persuasion, jurisprudence discourse, implicate and explicit facilities, influence on the addressee..*

Починаючи з 60-х років ХХ століття лінгвістику все більше цікавлять проблеми, пов'язані з відносинами мовної діяльності і дискурсу. На відміну від теорії мовних актів, що бере свій початок з оксфорд-

ського школи “лінгвістичної філософії” і виділяє три складових мовленнєвої діяльності (Дж. Остін), а потім шість складових іллокуцій (Д. Вандервекен), в теорії мовної діяльності початковим етапом породження мовлення є мета, задум. Відповідно до теорії мовної діяльності мовленнєва інтенція не тотожна семантичній стороні мовного висловлювання і його внутрішній програмі. На думку О. М. Леонтьєва, мовну інтенцію також не можна ототожнювати з думкою, оскільки “думка є сам процес опосередкування мовної інтенції смислами”. Порівняємо також з думкою А. В. Бондарко: “дослідження мовних значень у висловлюванні і цілісному тексті доцільно співвіднести з поняттям інтенціональності. Мається на увазі зв’язок мовних значень з намірами мовця, з комунікативними цілями розумово-мовленнєвої діяльності...” [1: 6]. Отже інтенція передує в породженні всім цим моментами з нею не збігається. Чи не означає це, що модальність думки в публіцистичному дискурсі необхідно розуміти не як категорію оцінки диктумного плану висловлювання за шкалою добре / погано, а як категорію, що містить комунікативну заданість адресанта?

Мета даного дослідження — на прикладах російської й англійської мови прокурора показати, що модальність думки визначається різними задумами. Ми передбачаємо розглянути не тільки дієслова пропозиціональних відносин, що вводять оціночні судження, що ставало предметом численних спеціальних досліджень, а й інші лексико-синтаксичні прийоми вираження думки в експліцитній та імпліцитній (прихованій) формах.

Модальність думки має дві форми вираження — експліцитну й імпліцитну. Перша форма менш складна в своїй семантиці, оскільки певний набір лексичних і синтаксичних маркерів “виводить на поверхню” конотацію. Зауважимо, що набір експліцитно мовних засобів модальності думки не обмежується тільки лексико-синтаксичними маркерами. Мовні засоби різних рівнів несуть в собі певну комунікативну заданість і висловлюють авторські думки.

Модальність думки може виражатися оціночними атрибутивними словосполученнями, оцінка пропозиції яких проводиться не тільки за шкалою добре / погано, але і за шкалою важливо / неважливо. Наприклад: “<...> пострадавшю Вы привлекли умением хорошо ухаживать в кафе и ресторанах, а самое главное — смазливým лицом”. Проведена оцінка пропозиції розглядається за епістемічною шкалою

важливо / неважливо, причому підкреслюється, що остання з трьох оцінюваних пропозицій (смазливое лицо) найбільш важлива. Оцінка модусу пропозиції за цією шкалою може відбуватися і в разі, коли модус і пропозиція перебувають у відношенні додаткової дистрибуції. Наприклад, “<...> Алена осознает, что некоторые не поймут ее выбор. Но главное, что ее выбор сможет оценить дочка Ксюша”. Семантичний аналіз обох висловлювань показує зміну ступеня важливості пропозиції: коли модус і пропозиція перебувають у предикативних відносинах, ступінь важливості вище, ніж коли вони знаходяться у відношенні додаткової дистрибуції. Порівняємо також: “According to Sara’s words, an unusually brave girl, the managers of ten big investment trusts took regular trips to the sauna”.

У наступному прикладі проводиться гіпотетична оцінка пропозиції з урахуванням евіденціальності (верифіковані) візуального характеру: “*Подсудимый, Вы скупали доллары, возможно, потом надеясь обменять их на рубли*”. Слідом за М. А. Дмитрівською ми вважаємо за можливе і необхідне диференціювати думку-оцінку і думку-припущення в судовому дискурсі [2: 6–18]. Під думкою-оцінкою ми розуміємо суб’єктивно верифіковані знання (якщо аналізувати атрибутивні сполучення), оскільки для мовця, на відміну від слухача, ця думка має статус суб’єктивної істини, а думка-припущення — не верифікованого знання, але дослідною знання з різним ступенем впевненості. Для нас важливо отримати відповідь на питання: яка комунікативна заданість оцінки-думки і оцінки-припущення і яке завдання переслідує автор цієї думки, оскільки мова прокурора передбачає абсолютно конкретний впливовий ефект на адресата?

Верифікації схильні до думки-оцінки, а параметри істинності думки-припущення можуть виходити з попереднього досвіду мовця і висловлювати не гіпотезу, а впевненість. У першому висловлюванні два оціночних поєднання (умением хорошо ухаживать в кафе и ресторанах, а самое главное — смазливый лицом) — оцінки-думки з упевненістю і верифікованою пропозицією (я сам там був, а ви їдте і переконайтеся), а в четвертій фразі висловлено думку-припущення з неверифікованою пропозицією, істинність якої може бути доведена лише природним шляхом, але асертивний компонент висловлювання посилюється, якщо припущення ґрунтується на особистому досвіді адресанта. Прокурор підкреслює безвихідність і невпевне-

ність російського народу в завтрашньому дні, чинячи тиск на психіку адресата. У вищенаведених висловлюваннях бажаною є аргументація думки. Так, в першому прикладі аргументом могла б послужити статистична інформація, скажімо, про матеріальний стан людини і тоді б слухачі судового процесу мали альтернативу — погоджуватися або не погоджуватися з думкою прокурора.

Думка-оцінка може розглядатися автором з позиції вірно / невірно. Наприклад:

– *Некоторые факты, приведенные во вчерашнем заседании, подчас убийственны. Защищать создателей подобных перлов по крайней мере глупо.*

Наявність тут оціночних лексичних елементів з інтенсифікаторами їх значень (подчас, по крайней мере) свідчить про бажання прокурора нав'язати адресату свою точку зору через апелятивну конструкцію з інвертованим порядком слів (постановка модусної частини висловлювання в пропозиціональну позицію). При цьому порядок слів, синтаксична конструкція втрачає свою нейтральність, оскільки в російській мові початок конструкції з реми характерним тільки для стилістично забарвлених висловлювань з акцентним наголосом на предикат модусної частини. Пор.:

А. Защищать создателей подобных перлов по крайней мере глупо.

Б. По крайней мере глупо защищать создателей этих перлов.

В обох варіантах виражено несхвальне ставлення до пропозиції, однак інвертований порядок слів висловлення А, постановка іменної частини складеного іменного присудка в рематичну частину “говорить” про прокурорську впевненість в своїй думці. Таким чином, значення висловлювання А складається з двох частин: 1) оцінка пропозиції (власне прокурорська думка); 2) впевненість у власній правоті. Аналіз інтенціональності висловлювання А вказує на спробу автора нав'язати адресату свою точку зору, змусити його прийняти своє бачення даної проблеми.

Цікаво відзначити, що в англійській мові конструкція, синтаксично тотожна варіанту А, не знаходить сильної семантичної тотожності з нею. Пор.: *To visit her was all that he desired.* Постановка інфінітивної групи в початок пропозиції призводить до того, що вона стає максимально інформативною, будучи при цьому ремою, але не несе в собі ніякої оцінковості і інтенціональності. Це пояснюється тим, що для

англійської мови початок пропозиції з реми — звичайне явище, крім того, інфінітивна група не є компонентом оцінки, тоді як, наприклад, перестановка прикметника з предикативної групи в початок пропозиції призводить до стилістичної інверсії, вводячи модальність думки; наприклад: *Terrible was the night* (vs. *The night was terrible*).

Крім виділених нами думки-оцінки і думки-припущення, ми вважаємо за необхідне виділити ще одну складову модальності думки в судовому дискурсі — думка-здивування, що виражається як у російській, так і в англійській мові за допомогою спеціальних вставних конструкцій: подумати тільки, невже, справді; *that it should come to this; come to think of it* і їм подібних. Дані конструкції-вставки мають не тільки оцінний семантичний компонент добре / погано, але і здивування з відтінком неправдоподібності. Наприклад: *Not so much the victim, come to think of it, as the “key man” who calls the shots.*

Введення в текст дієслів пропозиціональних відносини робить коректним введення будь-якої тези і активізує увагу адресата. До таких дієслів відносяться *думать, считать, полагать, предполагать сомневаются, казаться* і ін. в російській мові і *think, believe, consider, etc.* в англійській мові, російські модальні дієслова могли, повинен (-а, -и) + аспектуальна форма інфінітива, англійські *can (could), may (might), must, need, should, shall, would* + Indefinite (Perfect) Infinitive і модальні синтаксичні зразки *to be likely (unlikely) to + inf.*

Чим більше “епістемічної поруки” в семантиці модального предиката і висловлювання в цілому, тим вище впевненість прокурора в пропозиції. У тих випадках, коли ступінь впевненості досить високий (*must + definitely*), думка-припущення тяжіє до знання. Виникає питання: чи буде думка-припущення з високим ступенем прокурорської впевненості тотожня знанню? Між зазначеними поняттями можливо провести тільки опосередковану тотожність: думка-припущення тотожня неповному знанню, але протилежна повному (істинному) знанню.

В судовому дискурсі найбільш продуктивними засобами впливу на свідомість адресата є імпліцитні засоби вираження модальності думки, які найбільш ефективно приховують власну думку прокурора, видаючи її за істину:

— *Школьник возьмет два литра (потому что девушки вешаются исключительно на таких парней, у которых из каждой штанины торчит по бутылке)* — *о дальнейшем узнаем уже из милицейских протоколов.*

У фразі компонент, виражений причинним підрядним, представлений як знання, проте це висловлювання не можна кваліфікувати як знання або, щонайменше, як істинне знання, тому що істинним знанням не можна вважати висновок, заснований на індуктивному узагальненні факту. Синтаксичні прийоми такого роду ми класифікуємо як прийом “фактивації” думки — уявлення думки як істинного знання [4: 17], — широко використовуваний в судовому дискурсі з частим включенням в пропозиціональну частину елементів помилкової “епістемічної поруки” (в нашому висловлюванні це слово *исключительно*). В англійській мові існує набір лексичних елементів, що виражають відповідальність автора за істинність пропозиції: *certainly*; *surely*; *definitely*; *etc.*, а також синтаксичні моделі *to be sure to*, *to be certain to*, *etc.* (*He's sure to do that today*). Всі ці елементи спрямовані на посилення ймовірності думки-припущення; пор. *I think he will do.* — *He will certainly (definitely) do*, проте кожен з цих елементів має свій ступінь ймовірності події; так, *definitely* (безумовно) має менш слабкий асертивний компонент, ніж *certainly* (обов'язково), який вказує на неодмінність вчинення дії (думка в цьому випадку має факт дослідної верифікації: *he will certainly (definitely) do* — Він обов'язково (безумовно) зробить (Він вже робив).

У судовому дискурсі проблема імпліцитності думки найбільш актуальна, оскільки саме цей функціональний стиль тісно пов'язаний з життям соціуму, а виступ — це засіб тиску на його свідомість [5: 90–91]. Висловити свою думку імпліцитно виявляється найпростішим засобом зняття “епістемічної поруки” — відповідальності за сказане. Імпліцитна предикація як один із засобів вираження прокурорської думки широко використовується в судовому дискурсі; наприклад:

— *Зная английский на уровне средней школы или доморожденных “курсов погружения”, “новые русские” теряют выгодные контракты, терпят убытки и выглядят посмешищем в глазах иностранных партнеров. <...> Один зав. международным отделом после третьей рюмки отодвинул пострадавшего, ему показалось, что тот недостаточно точно переводит его “перлы” и начал сам общаться со шведами. Английский он знал плохо и каждый раз требовал, чтобы пострадавший ему подсказывал слова. Выглядело это смешно и неприлично. Шведы были милейшие люди, но их напрягало, что они вынуждены тратить время и силы только на то, чтобы понять собеседника.*

У вищенаведеній фразі для виділення імпліцитно-предиціюваного повідомлення (ІПС) [6: 367] необхідно звернутися до ширшого контексту, і в цікавій для нас частині (підкреслено) ми виділяємо наступні ІПС: 1 ІПС — завідувач п'є навіть на відповідальному заході; 2 ІПС — зав. міжнародним відділом погано володіє не тільки англійською, а й російською. Беручи до уваги обидва ІПС, ми приходимо до висновку про інтенціональність прокурорської думки — звернути увагу слухачів на своє негативне ставлення до росіян, підкреслюючи неприпустиму поведінку начальства під час відповідального заходу.

До імпліцитних засобів вираження модальності думки ми також відносимо тропеїчні засоби; наприклад:

— *Но не все так просто в Российской Федерации; по сведениям наших источников, справка для премьера составлена чуть лукаво.*

Алюзія, прийом імпліцитної або непрямой референції, в судовому дискурсі має інтенцію прокурора переконати адресата у своїй позиції шляхом “натяку”. В даному прикладі прокурор висловлює негативне ставлення до політики уряду і прем'єр-міністра зокрема, які загрузли в мережі інтриг. Пор. також ще один приклад метафоричного порівняння, що виражає іронічне ставлення прокурора:

— *After recharging his batteries, Mister X wants to slow down therelentless pace he set after Mister Y.*

Важливим аспектом при аналізі іллокутивної прокурорської модальності є суб'єкт висловлювання, який виступає у ролі індикатора прагматично значущої інтенції мовця. Е. Бенвеніст розрізняє дієслова, які при зміні особи не втрачають сталість значення [7: 292–295] (наприклад, дієслово *есть* або *страдать*); дієслова переважно ментальної дії (наприклад, *думать, чувствовать, рассуждать, предполагать*), що описують чисто ментальні операції, і перформативні дієслова (наприклад, *клясться, обещать*), де різниця форм *я клянусь — он клянется — мистер X клянется* не принципова в силу того, що всі вони належать в усній мові для будь-якого “я”. Дійсно, порівнявши висловлювання *А думает, что... і А (я, он, мистер X) клянется, что...*, ми приходимо до висновку, що в семантиці дієслова *думать* укладає на референція (установка) на суб'єкт, тобто *он думает, что А (я так не думаю)*, а в семантиці дієслів перформативної групи на першому місці стоїть не віднесення до суб'єкта мовлення (хто клянется?), а сама дія (перформатив). Тому дієслова ментальної групи семантично

пов'язані з суб'єктом мовлення і залежать від нього. Отже поняття розширення обсягу суб'єкта свідомості слід приписувати дієсловам саме цієї групи, оскільки зміна цього обсягу неминуче змінює ступінь впливу пропозиційальної частини висловлювання.

На важливість врахування суб'єкта свідомості вказували багато вчених, оскільки інтенція мови безпосередньо залежить від мовця і для адресата питання “Хто сказав?” є надзвичайно важливим. Так, Е. Бенвеніст зазначає: “Мова настільки глибоко відзначена виразом суб'єктивності, що виникає питання, чи могла б вона, будучи влаштована інакше, взагалі функціонувати і називатися мовою?” І далі він пише: “Мова без виразу обличчя не мислима” [7: 296–300]. Дійсно, навіть в так званих пропозиціях безособового типу суб'єкт не відсутній, а прихований в семантичній структурі пропозиції.

Хоча традиційне логічне вчення, розрізняючи суб'єктивну і об'єктивну модальність, ставило акцент на модальності об'єктивній, яка виключає фактор “мовця”, теорія мовної діяльності показала, що модальність в мові, особливо коли вона виражена граматично, повністю суб'єктивна. “Якщо модальність має справу з відношенням і думкою мовця, суб'єктивний фактор в процесі говоріння вважається основним”.

Крім досить частотного вживання займенників та власних назв в позиції суб'єкта висловлювання, зустрічаються випадки, коли суб'єкт може бути не названий, але імпліцитно присутній у висловлюванні. При цьому адресат має право робити пресуппозиційні висновки, але той факт, що ці висловлювання контекстуально не вільні, дозволяє враховувати і факт хибності цих висновків.

Проаналізувавши ряд прикладів, ми приходимо до висновку, що модальність думки прокурора інтенціональна, а це значить, що засоби вираження модальності думки несуть в собі комунікативне “завдання”, що сформувалося ще до власне процесу породження мовлення, оскільки успіх спілкування мовця і адресата полягає в пошуку і, в кінцевому рахунку, знаходженні суб'єктом мовлення емотивного контакту з адресатом, контакту на основі різних типів думки: думки-оцінки, думки-припущення, думки-подиву та ін. Оцінка пропозиції може проходити за різними шкалами епістемічної модальності: погано / добре; важливо / неважливо і т. д. Думка-припущення оцінюється за шкалою впевненість / неупевненість і може висловлювати

припущення, прогнози, гіпотези, переконання, погляди, установки. Різноманітні модальні слова, а також елементи “епістемічної поруки” вводять різний ступінь впевненості автора в істинності пропозиції. Отже, область думок характеризується великою різноманітністю типів, між якими іноді важко провести чіткі межі.

Ми також визначили, що модальність думки має дві форми вираження — експліцитну і імпліцитну. Експліцитна модальність думки може виражатися атрибутивними словосполученнями, а також дієсловами пропозиційальної установки, модальними дієсловами і синтаксичними конструкціями. Імпліцитні засоби вираження модальності включають в себе прийом “фактивациї” думки, імпліцитну предикацію, а також тропеїчні засоби, що відносяться до спеціальних прийомів. Зрозуміло, зважаючи на обмеженість обсягу статті ми розглянули далеко не повний перелік засобів вираження модальності думки в судовому дискурсі, проте аналіз представлених прикладів говорить про те, що модальність думки — це не факультативна “оболонка” для фактитативної інформації, а засіб вираження прокурорської інтенції: впливу на свідомість адресата шляхом переконання, залякування і т. д. Судовий дискурс перетворюється в потужний діючий інструмент, тому що саме цей функціональний стиль живе в тісному зв’язку з соціумом і вплив через нього на соціум виявляється величезним.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Бондарко А. В. Лингвистика текста в системе функциональной грамматики // Текст. Структура и семантика. Доклады VIII Международной конференции МГО-ПУ им. Шолохова. М., 2001. С. 6.
2. Дмитриевская М. А. Знание и мнение: образ мира, образ человека // Логический анализ языка: знание и мнение. М., 1988. С. 6–18.
3. Федосюк М. Ю. Неявные способы передачи информации. М., 1988. С. 20.
4. Palmer F. R. Mood and modality. Cambridge, 1984. P. 17.
5. Блакар Р. М. Язык как инструмент социальной власти // Язык и моделирование социального взаимодействия. Благовещенск, 1998. С. 90–91.
6. Основы теории речевой деятельности / под ред. А. А. Леонтьева. М., 1974. 367 с.
7. Бенвенист Э. Общая лингвистика. М., 1974. С. 292–300.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2017

УДК 81'42

К. Є. Гохман

ДО ПИТАННЯ КОРЕЛЯЦІЇ ТЕРМІНІВ “ТЕКСТ” І “ДИСКУРС”

Стаття присвячена вивченню існуючих у лінгвістиці тлумачень термінів “текст” і “дискурс”. Проаналізовано різні підходи до диференціації і кореляції досліджуваних лінгвістичних категорій. Виявлено конститутивні ознаки і принципи аналізу тексту та дискурсу.

Ключові слова: текст, дискурс, кореляція, диференціація, конститутивні ознаки.

Статья посвящена изучению существующих в лингвистике толкований терминов “текст” и “дискурс”. Проанализированы различные подходы к дифференциации и корреляции изучаемых лингвистических категорий. Вывявлены конститутивные признаки и принципы анализа текста и дискурса.

Ключевые слова: текст, дискурс, корреляция, дифференциация, конститутивные признаки.

The article is devoted to the study of the terms TEXT and DISCOURSE linguistic interpretations. Various approaches to differentiation and correlation of the linguistic categories under study are analyzed. Constituent features and principles of text and discourse analysis are defined.

Key words: text, discourse, correlation, differentiation, constituent features.

Дана стаття присвячена вивченню базових лінгвістичних категорій — текст і дискурс. Незважаючи на велику кількість наукових розвідок у даній галузі мовознавства, слід визнати той факт, що проблема критеріїв розмежування тексту та дискурсу не втрачає своєї актуальності і сьогодні. Саме це обумовлює необхідність конкретизації розуміння даних феноменів та їх кореляції як концептуальних засад дослідження особливостей актуалізації дискурсу в процесі комунікації.

Варто зазначити, що критерії розмежування тексту та дискурсу розрізняються, перш за все, залежно від того, з яких методологічних позицій визначається дискурс — формальних або функціональних. Формальний і функціональний підходи різняться за характером обґрунтування, тобто зв'язку сутності з її онтологічними основами: структурне уявлення про мову у вигляді рівнів обґрунтовується складовими частинами цих рівнів, а функціональне — засобами взаємодії між одиницями, які виконують певну функціональну роль, і контекстом, внаслідок чого функціональність мови в дискурсі не є заданою, статичною — вона постійно створюється і підтримується комунікантами, виконуючи певну функцію, яка обумовлена контекстом дискурсу [1].

Формальний підхід розглядає дискурс як текст зв'язного мовлення, що складається з послідовності комунікативних одиниць мови, що перевищують за обсягом просте речення, яке знаходиться у смисловому зв'язку, вираженому лінгвістичними засобами [2].

При функціональному підході дискурс трактується як мовленнєва діяльність, що реалізується в письмовій, усній формі, і безпосередньо надана дослідникові у вигляді мовного матеріалу у будь-якій репрезентації. При цьому текст розуміється як зафіксований мовний матеріал. Речення розглядаються як одиниці тексту, а висловлювання — як одиниці дискурсу. Висловлювання включає в себе як саме речення, так і соціальний контекст його використання. На вищому рівні ті ж відносини відтворюються відповідно у тексті та дискурсі [2]. Таким чином, дискурс розглядається як процес і результат мовленнєвої діяльності, а текст як її продукт.

Лінгвістичний енциклопедичний словник дає наступне визначення терміну “дискурс”: зв'язний текст у сукупності з позалінгвальними — прагматичними, соціокультурними, психологічними та ін. факторами [3: 136]. Звідси випливає, що дискурс і текст розмежовуються на основі поняття ситуації: дискурс розглядають як текст у сукупності з ситуацією, а текст, відповідно, — як дискурс без урахування ситуації.

В. В. Слишкін і В. В. Карасік визначають дискурс як текст, занурений у ситуацію спілкування [4; 5], при цьому в якості найважливішого змістотворного компонента тексту розглядаються супутні його створенню комунікативні обставини (учасники, умови, організації, способи спілкування) [6].

З точки зору інтеграційної теорії мови дискурс розуміється не просто як діяльність / взаємодія у всьому різноманітті соціальних контекстів, але як психічний процес інтерактивної взаємодії свідомостей комунікантів, спрямований на конструювання мовних знаків (при цьому мовні знаки розуміються як форми, які наповнюються значенням тільки в процесі безпосередньої вербальної і ментальної інтерактивної взаємодії свідомостей суб'єктів, і викликають тотожні або подібні інформаційні стани у свідомості відправника і реципієнта в процесі комунікації).

Таке тлумачення підкреслює значущість тексту як матеріального предмета, продукту діяльності людської свідомості, як умову виникнення дискурсу. Дискурс народжується в той момент, коли текст потрапляє до зони уваги інтерпретатора, який сприймає текст у будь-якому вигляді у реальному часі. Потрапляючи до зони уваги інтерпретатора, текст стимулює в його свідомості стани, подібні зі станами відправника, що породжує схожі смисли й асоціації. У цей момент відбувається інтерактивна взаємодія двох свідомостей: суб'єкт отримує доступ до свідомості іншого суб'єкта через інтерпретацію його станів, відображених у тексті. В результаті інтерактивної взаємодії двох свідомостей форми мовних виразів тексту наповнюються сенсом, а сам процес інтеракції і є дискурсом [1].

Одним з найпродуктивніших підходів у плані диференціації та кореляції термінів “текст” да “дискурс” можна вважати точку зору, викладену у працях В. В. Красних і В. І. Карасіка, в яких дискурс співвідноситься з закономірностями виробництва текстів в певному етносі і визначається як комунікативний процес, що є вербалізованою мовленнєво-мисленнєвою діяльністю, сукупністю “процесу та результату, якій притаманні як власне лінгвальні, так і позалінгвальні плани” [7: 116]; що є “писемним або вербальним продуктом комунікативної діяльності потенційно варіативної довжини, що характеризується глобальною когерентністю” [8: 41]. Схожої думки дотримується А. П. Загнітко, який найбільш адекватним вважає визначення дискурсу В. В. Петрова: “складне комунікативне явище, що залуцає, окрім тексту, ще й позамовні чинники (знання про світ, думки, настанови, мету комунікантів), необхідні для розуміння тексту” [9: 14].

Дискурс розглядається як динамічне явище на відміну від статичного тексту. При цьому дискурс не є ізольованим, відособленим

феноменом, а включає в себе певну сукупність пресупозицій (релевантних семантичних компонентів, що забезпечують наявність сенсу висловлювання, фонових знань), необхідних для адекватного розуміння даного дискурсу. З урахуванням того, що будь-яка пресупозиція є згорнутою ідеєю існуючого або гіпотетичного тексту, дискурс постає як комунікативне явище зі складною внутрішньою структурою, що розглядається в динаміці, тобто як мовна діяльність або процес, результатом якого є генерування текстів. При цьому нові тексти займають своє місце в структурі дискурсу, утворюючи зв'язки з іншими його елементами і послідовно створюючи образ дискурсу. Якщо текст є сполученою знаковою моделлю комунікативних діяльностей відправника й адресата, то дискурс розглядається як процес, ширший погляд на мовну діяльність, який передбачає відмову від її особистої фрагментарності.

Тексти одного дискурсу звернені до одного предмета, теми, концепту, пов'язані один з одним семантичними відносинами і / або виступають у загальній системі висловлювань, об'єднаних в комунікативному і функціонально-цільовому відношенні. Межі дискурсу встановлюються щодо деякого періоду часу, сфери людської практики, галузі знань, типології тексту і низки інших параметрів. Дискурс як сукупність тематично спільних текстів характеризується не їхньою синхронністю в часі, тобто ні кількісним складом текстового корпусу, а інтенціонально — коли вони можуть сприйматися й ідентифікуватися як мовний корелят певної соціокультурної, політичної та ідеологічної практики.

Новизна, що вноситься категорією дискурс, зв'язується швидше з акцентом на його вивченні як сукупності багатьох окремих текстів, вже існуючих і потенційно можливих. Перевага дискурсу як одиниці операційного аналізу полягає в тому, що він дозволяє від тексту як відносно закінченої, формально обмеженої суті, побудованої за своїми внутрішньотекстовими законами, йти до інших текстів. Дискурс розуміє комунікативну подію як інтегративну сукупність окремих висловлювань / текстів. Зміст дискурсу розкривається не одним окремим текстом, але в комплексній взаємодії багатьох текстів, що змушує по-новому поглянути на критерій текстуальності та розуміння тексту не як (відносно) закінченої одиниці, але як відкритої у метатекстовому просторі суті [10: 91].

У дискурсі виділяються конститутивні ознаки (компоненти): текст (лінгвальний компонент) і контекст (позалінгвальний компонент). Серед конститутивних ознак контексту, що обумовлюють лінгвальний компонент дискурсу, виділяють ключовий концепт, учасників спілкування, мету, завдання спілкування, стратегії і тактики. До конститутивних ознак тексту належить послідовність мовних знаків, що мають зв'язність і цілісність.

При вивченні дискурсу, як і будь-якого іншого феномену, слід враховувати той факт, що поняття дискурс є міжпредметним терміном, що використовується в багатьох гуманітарних напрямках. Саме тому слід розглянути основні підходи та особливості подання даної категорії з точок зору різних галузей знань. У мовознавстві в першу чергу важливою постає проблема класифікації даного феномену, визначення існуючих типів і різновидів дискурсу. Найголовніший принцип поділу видів дискурсу в області комунікативної лінгвістики це протиставлення за формою реалізації — усний та письмовий дискурс. Таке розмежування пов'язане з каналом передачі інформації: акустичний при актуалізації усного дискурсу, візуальний при актуалізації письмового.

Варто зазначити, що незважаючи на те, що протягом багатьох століть письмова мова користувалася більшим авторитетом, ніж усна, усний дискурс — це вихідна, фундаментальна форма існування мови, а письмовий дискурс є похідним від усного. Різниця в каналі передачі інформації має принципово важливі наслідки для процесів усного та письмового дискурсів: в усному дискурсі породження і розуміння відбуваються синхронізовано, а в письмовому — ні. Крім того, значно відрізняється швидкість сприйняття інформації. В результаті при усному дискурсі має місце явище фрагментації: мова породжується поштовхами, квантами — так званими інтонаційними одиницями, які відокремлені одне від одної паузами, мають відносно завершений інтонаційний контур і зазвичай збігаються з простими предикаціями. При письмовому ж дискурсі відбувається інтеграція предикації у складні речення та інші синтаксичні конструкції й об'єднання. Друга принципова відмінність, пов'язана з різницею в каналі передачі інформації, — наявність контакту між мовцем і адресатом у часі та просторі: при письмовому дискурсі такого контакту в нормі немає. В результаті при усному дискурсі має місце безпосереднє залучення

мовця і адресата до ситуації. При письмовому ж дискурсі, навпаки, відбувається відсторонення мовця й адресата від описуваної в дискурсі інформації. Крім двох фундаментальних різновидів дискурсу — усного і письмового — існує уявний. Людина може користуватися мовою, не роблячи при цьому ні акустичних, ні графічних слідів мовної діяльності. У цьому випадку мова також використовується комунікативно, але одна і та ж особа постає і адресантом, і адресатом.

З позицій соціолінгвістики виділяються два основних типи дискурсу: той, що визначає персональне (особистісно орієнтоване) або інституційне (статусно орієнтоване) спілкування [11]. Інституційний дискурс протиставлений персональному за ознакою особистісної або представницької орієнтації суб'єктів спілкування. У першому випадку спілкування зводиться до мовленнєвої взаємодії представників соціальних груп або інститутів один з одним, з людьми, що реалізують свої статусно-рольові можливості в рамках сформованих суспільних інститутів, число яких визначається потребами суспільства на конкретному етапі його розвитку.

У випадку персонального дискурсу у спілкуванні беруть участь комуніканти, які добре знають один одного, розкривають один одному свій внутрішній світ. Учасники особистісного дискурсу виступають у всій повноті своїх якостей на відміну від учасників інституційного дискурсу, системотворною ознакою якого є статусна, представницька функція людини. Інституційний дискурс є спеціалізований клішований різновид спілкування між людьми, які можуть не знати один одного, але повинні спілкуватися відповідно до норм певного соціуму. Вельми часто особистісне спілкування зводиться до побутового, але можливе спілкування між людьми, які добре знають один одного і на непобутовому, буттєвому рівні. Слід зазначити, що будь-яке спілкування має багатовимірний характер, тому виділення типів спілкування в конкретній мовленнєвій дії є умовним і проводиться з дослідницькою метою. Повне усунення особистісного принципу в інституціональному спілкуванні неможливо в силу суб'єктивності учасників комунікації [6].

Стосовно сучасного етапу розвитку суспільства вирізняються такі види інституційного дискурсу: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, рекламний, спортивний, науковий,

сценічний та масово-інформаційний [11]. При цьому підкреслюється можливість зміни або розширення даного переліку, оскільки суспільні інститути істотно відрізняються один від одного і не можуть розглядатися як однорідні явища; крім того, вони є історично мінливими, можуть зливатися один з одним і виникати як різновиди в межах того або іншого типу. Для опису конкретного типу дискурсу розглядаються такі дискурсотворчі компоненти: учасники, хронотоп, цілі, цінності (у тому числі і ключовий концепт), стратегії, матеріал (тематика), різновиди і жанри, прецедентні (культурогенні) тексти, дискурсивні формули.

Розмежування тексту і дискурсу віддзеркалюється у принципах дискурсивного аналізу, у межах якого можна виділити лінгвістичний аналіз тексту та власне дискурсивний аналіз. Початковим етапом у дискурсивному аналізі завжди є рівень конкретної мовної реалізації дискурсивного змісту, тобто рівень тексту. Його лінгвістична інтерпретація здійснюється в руслі традиційного стилістичного аналізу, коли встановлюється комунікативна функція тексту, його комунікативні центри, виявляється, про що повідомляється у тексті, кому адресовано повідомлення, як актуалізується в текстовій тканині адресат, які стратегії тематичного розгортання, що забезпечують зв'язок окремих висловлювань між собою та їх тематичну прогресію, як актуалізуються певні сегменти знання тощо. Власне дискурсивний аналіз починається з проектування на елементи змістовно-сислової та композиційно-мовленневої організації тексту психологічних, політичних, національно-культурних, прагматичних і інших чинників. На цьому етапі проникнення в глибинну структуру тексту, тобто в укладений в ньому сенс, здійснюється через звернення до специфічного соціально-історичного контексту.

У дискурсивному аналізі встановлюється інша мета, яка відрізняється від мети герменевтичного підходу до тексту: висловлений у тексті зміст розглядається з позиції надіндивідуального говоріння, а не як вираження індивідуально-авторського сприйняття. Аналіз дискурсу скерований не на краще розуміння окремо взятого тексту, що розглядається як частина цього дискурсу, а на пошук, виявлення та опис тих імпліцитних, не винесених на поверхневу структуру тексту передумов, які дозволяють розглядати цей текст як відображення не індивідуальної, а надіндивідуальної, колективної мовленневої практики [12]

У дискурсивному аналізі ключове питання ставиться так: чому певна дискурсивна формація пов'язана з такими, а не з іншими формами висловлювання? Чому в певних умовах ті або інші слова і поняття починають грати центральну роль? Інакше кажучи, рівень дискурсивного аналізу починається там і тоді, коли дослідник задається питанням, які умови (епістемічного роду) дозволили відправнику повідомлення пов'язати з цими словами цей сенс. Послідовно проведений аналіз за заданим таким чином алгоритмом знімає відповідь на питання, де закінчується текст і починається дискурс [10: 89–90].

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у застосуванні отриманих результатів у дослідженнях конкретних типів сучасного дискурсу.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Мартынюк А. П. Разграничение дискурса и текста с позиций интеграционного подхода / А. П. Мартынюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. — 2009. — № 866. — С. 9–54.
2. Борботько В. Г. Принципы формирования дискурса: От психолингвистики к лингвосинергетике / В. Г. Борботько. — М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. — 288 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / Под ред. В. Н. Ярцевой; Ин-т языкознания АН СССР. — М.: Сов. энцикл., 1990. — 682 с.
4. Седов К. Ф. Становление дискурсивного мышления языковой личности. Психо- и социолінгвістическіе аспекты / К. Ф. Седов. — Саратов: Изд-во Саратов. гос. ун-та, 1999. — 180 с.
5. Слышкин Г. Г. Аксиология языковой личности и сфера наивной лингвистики / Г. Г. Слышкин // Социальная власть языка: сб. науч. тр. — Воронеж, 2000. — С. 87–90.
6. Карасик В. И. О категориях дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: социолінгвістическіе и эмотивные аспекты. — Волгоград: Перемена, 1998. — С. 185–197.
7. Красных В. В. “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / В. В. Красных — М.: ИТДГК “Гнозис”, 2003. — 375 с.
8. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. — Волгоград: Перемена. — 2002. — 477 с.
9. Загнітко А. П. Основи дискурсології: наукове-навчальне видання / А. П. Загнітко. — Донецьк: ДонНУ, 2008. — 194 с.
10. Чернявская В. Е. Дискурс как фантомный объект: от текста к дискурсу и обратно? / В. Е. Чернявская // Когниция, коммуникация, дискурс. — 2011. — № 3. — С. 86–95.
11. Карасик В. И. О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс: Сб. науч. тр. — Волгоград, 2000. — С. 5–20.
12. Чернявская В. Е. От анализа текста к анализу дискурса: немецкая школа дискурсивного анализа / В. Е. Чернявская // Филологические науки. — 2003. — № 3. — С. 68–76.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2017

UDK 81'276.6

S. P. Gruschko

KONZEPTUELLER INHALT DES WISSENSCHAFTLICH-TECHNISCHEN WORTSCHATZES IM WISSENSCHAFTLICHEN DISKURS UND IN DER FACHKOMMUNIKATION

The article is devoted to some aspects of the conceptual content of scientific and technical vocabulary in professional discourse. This fact leads to an intensification of the processes of scientific and technical information exchange, which actualizes the development of linguistic features of the scientific and technical branch in the process of information exchange and professional communication. In this context, modern cognitive-discursive and communicative practices have become the basis for studying the uniqueness of professional communication, its specifics, and peculiarities of connections with other spheres of human activity. This study actualized both scientific texts and scientific-technical discourse.

The basic concepts in the information and documentation discourse are the concepts "Information", "Mystery", "Security", "Technology", which are reflected in most of terminological units. They form the frame of lexical units, the nominal concepts of a particular field. Two factors play an important role in this process: the level of development of a professional language in the field of information activity and the level of language proficiency of a particular person. The research of cognitive-discursive aspect of terminological vocabulary in the information-documenting sphere can reveal the mechanism of transformation of "deep" meanings of concepts into a particular nominative unit, and opens up wide possibilities for the study of the totality of speech units, which are united by the collective sense and reflect the semantic similarity of the marked phenomena.

Key words: *Scientific and technical vocabulary, discourse, professional linguistics, cognitive practices, professional communication.*

Стаття присвячена деяким аспектам концептуального змісту науково-технічної лексики у професійному дискурсі. Цей факт призводить до інтенсифікації процесів обміну науково-технічної інформації, що актуалізує розвиток лінгвістичних особливостей науково-технічної галузі в процесі обміну інформацією, професійну комунікацію. У цьому контексті

сучасні когнітивно-дискурсивні та комунікативні практики стали основою для вивчення своєрідності фахової комунікації, її специфіки, особливостей відносин з іншими сферами людської діяльності. Це актуалізувало дослідження як науково-технічного тексту, так і науково-технічного дискурсу.

Базовим концептом в інформаційно-документаційному дискурсі є концепти “Інформація”, “Тасмниця”, “Безпека”, “Технології”, які знаходять відображення у більшості термінологічних одиниць. Вони формують корпус лексичних одиниць, номінуючих поняття певної галузі. Дослідження когнітивно-дискурсивного аспекту термінологічної лексики в інформаційно-документаційній сфері дозволяє виявити механізм трансформації “глибинних” смислів понять у конкретну номінативну одиницю і відкриває широкі можливості для дослідження сукупності мовленнєвих одиниць, що об’єднані спільним змістом і відображають семантичну подібність позначених явищ.

Ключові слова: науково-технічна лексика, дискурс, професійне мовознавство, когнітивні практики, професійна комунікація.

Der vorliegende Artikel beschäftigt sich mit einigen Aspekten des konzeptuellen Inhalts von wissenschaftlich-technischem Wortschatz im Fachdiskurs. Diese Tatsache führt zu einer Intensivierung des wissenschaftlich-technischen Informationsaustausches, wodurch auch die Entwicklung der sprachlichen Besonderheiten des wissenschaftlichen und technischen Bereichs im Informationsaustausch und die Fachkommunikation hervorgehoben werden. In diesem Zusammenhang sind moderne kognitiv-diskursive und kommunikative Praktiken zu einer Grundlage für das Studium des Wesens der Fachkommunikation, ihrer Spezifik und Besonderheiten ihrer Beziehung zu anderen Bereichen der menschlichen Tätigkeit geworden. Dadurch werden die Untersuchungen sowohl der wissenschaftlich-technischen Texte als auch des wissenschaftlich-technischen Diskurses aktuell.

Die Grundkonzepte im Informations- und Dokumentationsdiskurs sind Konzepte “Information”, “Geheimnis”, “Sicherheit”, “Technologie”, die von den meisten terminologischen Einheiten widerspiegelt werden. Sie bilden einen Korpus von lexikalischen Einheiten, die die Begriffe auf einem bestimmten Gebiet bezeichnen. Die Erforschung des terminologischen Wortschatzes unter kognitiv-diskursivem Aspekt in der Informations- und Dokumentationsphäre lässt die Transformationsmechanismen von “tiefliegenden” Bedeutungen der Begriffe in eine bestimmte Nominationseinheit aufdecken und bietet große Möglichkeiten für das Studium der Gesamtheit von sprachlichen Einheiten, die inhaltlich verbunden sind und die semantische Ähnlichkeit der bezeichneten Phänomene widerspiegeln.

Schlagwörter: wissenschaftlich-technischer Wortschatz, Diskurs, berufsorientierte Linguistik, kognitive Praktiken, Fachkommunikation.

Problemstellung. Der wissenschaftlich-technische Informationsaustausch ist in der heutigen globalisierten Welt zu einem wichtigen Bestandteil der Entwicklung jedes einzelnen Landes geworden. Es ist logisch, dass das neue sozialwirtschaftliche Paradigma die praktische Tätigkeit des Menschen aktualisiert und das in erster Linie im wissenschaftlich-technischen Bereich geschieht. Diese Tatsache führt zu einer Intensivierung des wissenschaftlich-technischen Informationsaustausches und dementsprechend wird auch die Entwicklung der sprachlichen Besonderheiten des wissenschaftlichen und technischen Bereichs im Informationsaustausch und in der wissenschaftlich-technischen Kommunikation hervorgehoben, wo die berufsorientierte Kommunikation, der Fachverkehr auf einem bestimmten Gebiet vorgesehen sind.

Relevanz der Forschung. Moderne kognitiv-diskursive und kommunikative Praktiken sind zu einer Grundlage für das Studium des Wesens der Fachkommunikation, ihrer Spezifik und Besonderheiten ihrer Beziehung zu anderen Bereichen der menschlichen Tätigkeit geworden, wodurch die Untersuchungen der wissenschaftlich-technischen Texte und des wissenschaftlich-technischen Diskurses als Ganzen aktuell werden. Der wissenschaftlich-technische Text hat eine kommunikative Informationsfunktion und wird nach den Gesetzen des logischen Denkens gebildet. Er ist auf den intellektuellen Bereich gerichtet und mit spezifischer Terminologie beladen. Für die Texte dieses Typs ist das logisch-begriffliche, objektive Wesen der Tatsachen und Erscheinungen charakteristisch, und als Grundlage der Analyse dienen das Argumentationssystem und die spezifische Fachlexik. Unter dem Aspekt der Äußerungsfunktion und Satzbau stellen die wissenschaftlich-technischen Texte rational-logische Gebilde dar. Die Untersuchung des konzeptuellen Inhalts der Fachterminologie im wissenschaftlichen Diskurs und Verkehr wird zu einer der wichtigsten Richtlinien in der modernen linguistischen Forschung.

Das Ziel des vorhandenen Artikels ist es, den konzeptuellen Inhalt des wissenschaftlich-technischen Wortschatzes im sprachlichen Bereich des wissenschaftlichen Diskurses und in der Fachkommunikation zu behandeln.

Analyse der jüngsten Forschung und Publikationen beweist die aktuelle Relevanz der wissenschaftlichen Studien, die dem konzeptuellen Inhalt des wissenschaftlich-technischen Wortschatzes (in erster Linie im terminologischen System) sowohl im wissenschaftlich-technischen Diskurs als auch in

der wissenschaftlichen Kommunikation gewidmet sind. Problemstellungen der kognitiven Semantik, sprachlich-kognitive und kommunikativ-pragmatische Charakteristika des Fachdiskurses, Intertextualität des wissenschaftlichen Diskurses, pragmatische Besonderheiten des wissenschaftlich-technischen Diskurses sind Gegenstand der Studien von N. Boldyrew, I. Kolesnikowa, J. Mychajlowa, S. Mojseenko, G. Sluschkin. Die Fragen der interkulturellen Kommunikation gehen in ihren Arbeiten W. Sintschenko, W. Sussmann, S. Kirnose, A. Sadochin an. Deren systematischer Ansatz zur Forschung interkultureller Kommunikation identifiziert Hindernisse, die einen erfolgreichen Kommunikationsakt erschweren können.

Hauptteil. Das Auftreten der terminologischen Lexik auf kognitiver Ebene eröffnet weite Möglichkeiten der Erforschung von Spracheinheiten im System des Spezialwissens über die korrelativen kognitiven Strukturen. Das Studium der beruflichen Kommunikation unter Berücksichtigung der intralinguistischen und extralinguistischen Faktoren bei der terminologischen Nomination erlaubt uns, eine umfassende Beschreibung der terminologischen Lexik und Besonderheiten ihres begrifflichen Inhalts im beruflichen Diskurs zu präsentieren.

Der Begriff des “Diskurses” wird in der zeitgenössischen komplexen wissenschaftlichen Literatur verschiedenartig gedeutet. Diese Tatsache macht es notwendig, das Verständnis dieses Phänomens in der Linguistik, wo es nicht terminologisch eindeutig ist, zu konkretisieren. Am verbreitetsten sind die nachstehend dargelegten Interpretationen dieses Phänomens. Erstens wird der Diskurs als “Text” verstanden: “der zusammenhängende Text in Kombination mit extralinguistischen — pragmatischen, soziokulturellen, psychologischen und anderen Faktoren; der Text im Ereignispekt; Rede als zielgerichtetes soziales Handeln, als Bestandteil der Interaktion von Menschen und Mechanismen ihres Bewusstseins (kognitive Prozesse) [2: 136–137] und zweitens als ein kommunikatives Ereignis (W. Tschernjawszkaja), das in den geschriebenen Texten fixiert wird.

Beide Definitionen beruhen auf den kommunikativen Besonderheiten des Diskurses und dessen Zusammenhang zum Text, was die Bestimmung der semantischen Grenzen dieser Kategorien relevant macht.

Der Diskurs ist ein kognitiver Prozess, der Sprachraum eines bestimmten Bereiches der menschlichen Tätigkeit, in dem sich verschiedene sprachliche Prozesse vollziehen, einschließlich der Ableitung des terminologischen Wortschatzes, was die Entwicklung und Akkumulation von wissenschaftli-

chen und fachlichen Kenntnissen bereitstellt. Der wissenschaftlich-technische Diskurs verdient unter diesem Aspekt eine besondere Aufmerksamkeit nicht nur angesichts seiner Relevanz, Wichtigkeit dieser Erscheinung, sondern bedarf auch einer umfassenden Studie der strukturellen und semantischen Merkmale dieses Diskurstyps im Kommunikationsprozess. Auf dieser Forschungsebene ist die Differenzierung der Begriffe “wissenschaftlicher Diskurs” und “technischer Diskurs” zu beachten. Unseres Erachtens überschneiden sich diese Begriffe teilweise, aber sie haben auch einige Unterschiede.

I. Kolesnikowa definiert den wissenschaftlichen Diskurs als eine im Text verbalisierte Art der diskursiven Tätigkeit je nach Kommunikationsbereich. Nach Ansicht der Forscherin ist es die Sprachinteraktion der Vertreter einer bestimmten sozialen Gruppe / Institution mit dem Ziel, die Status-Rollen-Chancen innerhalb der von dieser sozialen Institution festgelegten Grenzen zu realisieren [3: 7].

Der wissenschaftliche Diskurs besteht in der Erforschung wissenschaftlicher Konzepte, Theorien, Fakten, Hypothesen. Der kognitive Aspekt dieser Art von Diskurs manifestiert sich in den Formen der Argumentation (Beweis, Widerlegung, Bestätigung), Erklärung, Klassifizierung, Identifikation. Die Argumentation im wissenschaftlichen Diskurs ist der wichtigste Bestandteil des Diskurses, der sich in erster Linie auf theoretischer Ebene manifestieren kann. Diese Variante des wissenschaftlichen Diskurses umfasst akademische wissenschaftliche Literatur (wissenschaftliche Artikel, Dissertationen, Monographien), die für Fachleute eines konkreten Wissensgebiets bestimmt ist, und wissenschaftlich-pädagogische Literatur (Lehrbücher, Handbücher), deren Zielgruppe zukünftige Fachleute sind.

Technischer Diskurs hat einen angewandten Charakter und wird in angewandten Texten realisiert. Diese Diskursart ist für Spezialisten konzipiert, die sich mit technischen Aufgaben beschäftigen, u. a. mit Installation, Betrieb, Wartung von Geräten, Mechanismen, Maschinen, etc. Texte des technischen Diskurses (Dokumentation) sind auch für diejenigen gedacht, die Konsumgüter verwenden (Verbraucher). Im Gegensatz zu wissenschaftlichen Texten brauchen die Empfänger in diesem Fall keine wissenschaftlichen Erklärungen, der Schwerpunkt liegt auf den logischen und terminologischen Aspekten von Informationen.

Das wichtigste stilistische Merkmal des wissenschaftlich-technischen Diskurses (des wissenschaftlichen Diskurses und des technischen Diskur-

ses als seiner Konstituenten) ist die klare Stoffdarlegung, das Fehlen emotionaler Elemente, terminologische Sättigung — all das, was dem Hauptziel des wissenschaftlich-technischen Diskurses — seiner Informationsfunktion — unterworfen ist. S. Mojseenko hat in seiner den pragmatischen Merkmalen des wissenschaftlich-technischen Diskurses gewidmeten Studie [5] unwiderlegbar gezeigt, dass der kognitive Aspekt dieses Diskurstyps in Bezug auf den klassischen Wahrheitsbegriff verwirklicht wird, der aufgrund der Besonderheiten des Diskurses als “wirksam” oder “ineffektiv” ausgedrückt wird. Folglich sollte der wissenschaftlich-technische Diskurs informativ sein, um dem Adressaten wissenschaftliche und technische Informationen zur Verfügung zu stellen; klar strukturiert; objektiv, konzeptionell, logisch, methodisch und kritisch begründet, kreativ. Es ist wichtig, dass der wissenschaftlich-technische Diskurs die Toleranz der Beziehungen zwischen den Kommunikationsteilnehmern voraussetzt, da sein Hauptziel der Informationsaustausch, der zu einer hohen Intertextualität führende Dialog ist. G. Slysckin glaubt, dass der wissenschaftliche Diskurs in seinem Wesen am meisten intertextuell ist, da der wissenschaftliche Text immer auf Präzedenztexten und deren Konzepten beruht [6, S. 24]. Die Idee der Intertextualität wird von J. Mychajlowa unterstützt. Die Forscherin betont, dass die intertextuelle Verknüpfung in wissenschaftlichen Texten als Zitate, Referenzen, Titel wissenschaftlicher Arbeiten usw. dargestellt ist, die referentielle, evaluative, etiketten- und dekorative Funktionen durchführen [4: 3].

Eine besondere Rolle bei der Schaffung und Verbreitung von speziellen wissenschaftlichen und technischen Informationen fällt der Sprachpersönlichkeit zu — dem Muttersprachler, der das sprachliche Weltbild widerspiegelt. Eine sehr große Rolle spielt dabei die Konzeptualisierung. Sie wird gedeutet als “Verständnis der eingehenden Informationen, mentale Konstruktion von Gegenständen und Erscheinungen, die zur Entstehung bestimmter Ideen über die Welt in Form von Konzepten beitragen (d.h. von den im menschlichen Bewußtsein fixierten Bedeutungen) [1: 22].

Das Grundkonzept im wissenschaftlich-technischen Diskurs ist das Konzept “Information”. Die Definition von “Information” ist das Hauptwort für die Darstellung dieses Begriffs. Die Informationen liefern eine Mitteilung unabhängig von der Präsentationsform. Folglich wird das Konzept “Information” von solchen Lexemen wie *Nachricht*, *Zeugnis*, *Daten* dargestellt.

Im Konzept “Information” sind die meisten terminologischen Einheiten des wissenschaftlichen Diskursraums verankert: *Information, Zugang zu Informationen, ein einheitlicher Informationsraum, Informationsaktivität, Informationssphäre, Informationssystem, Informationsverarbeitung* usw.

Die Gesetzgebung eines jeden Landes sieht verschiedene Arten des Zugangs zu Informationen vor. Entsprechend diesen Zugangsweisen werden Informationen in offene Informationen und beschränkte Informationen unterteilt. Der letzte Typ enthält Mitteilungen, deren öffentliche Verbreitung wegen ihres geheimen Inhalts untersagt ist. Als sprachliche Ausdrucksmittel des Konzepts “Geheimnis” funktionieren im wissenschaftlichen Diskursraum die terminologischen Einheiten *Zugriff auf Informationen, vertrauliche (Firmen-, Handels-, Bank-) Informationen*, etc.

Die Sicherheitsfragen werden auf verschiedenen Gebieten des gesellschaftlichen Lebens einschließlich der Informationssphäre verstärkt hervorgehoben. Das Konzept “Sicherheit” wird durch den Kernbegriff “Sicherheit” präsentiert — Grad der Sicherung der Interessen von Mensch, Gesellschaft und Staat.

Das Konzept wird durch spezielle sprachliche Mittel ausgedrückt, die für die Bezeichnung des Begriffs Informationssicherheit benutzt werden: *Sicherheit von automatisierten Informationssystemen, Informationssicherheit (Daten), Schutz automatisierter Informationssysteme, Informationstechnologie-Schutz, Quellen von Bedrohungen für Informationssysteme, Überwachung der Informationssicherheit, Bedrohung der Informationssicherheit* usw.

Herstellung und Nutzung der Informationen in der heutigen Welt setzt den Einsatz verschiedener Informationstechnologien voraus. Das Konzept “Technologie” stellen die Lexeme des wissenschaftlichen Diskurses dar, die die technischen Mittel der Erfassung, Verarbeitung und Verbreitung von Informationen bezeichnen: *Informationstechnologie, Hochtechnologie, Informations- und Kommunikationstechnik, Telekommunikationstechnik, Internet, Sicherheitspolitik für Informationstechnologie, Speichermedium, Instrumente für den internationalen Informationsaustausch und automatisierte Informationssysteme und -technologien*.

Zusammenfassung. Infolge der dynamischen Ableitungsprozesse wird im wissenschaftlich-technischen Diskussionsraum ein Korpus von lexikalischen Einheiten gebildet, die die Begriffe auf diesem Gebiet bezeichnen. Bei der terminologischen Ableitung fällt eine besondere Bedeutung zwei komplementären Faktoren zu: dem Entwicklungsstand von Fachsprachen

im wissenschaftlich-technischen Diskursraum und dem Sprachkönnen von konkreten sprachlichen Persönlichkeiten. Die Erforschung der Ableitungsprozesse des terminologischen Wortschatzes im wissenschaftlichen Umfeld lässt die Transformationsmechanismen von “tiefliegenden” Bedeutungen der Begriffe in eine bestimmte Nominationseinheit aufdecken und bietet große Möglichkeiten für das Studium solcher sprachlichen Einheiten in ihrer Gesamtheit, da sie inhaltlich verbunden sind und die semantische Ähnlichkeit der bezeichneten Phänomene als ein Erlebnis der kognitiven Wirklichkeitserfassung widerspiegeln. Das bezeugt die systematische Bedeutung des Fachbegriffs als terminologischen Grundbegriffs, d. h. es bestätigt die Notwendigkeit, ihn nicht abgesondert, sondern vom Standpunkt seines Funktionierens in bestimmten Sprechsituationen des wissenschaftlich-technischen Diskurses, als eine “lebendige” kommunikative Einheit zu betrachten, die das Endergebnis der kognitiven Tätigkeit eines Spezialisten darstellt und professionelle Kommunikation in diesem Wissensbereich des Wissens zustande bringt.

ANMERKUNGEN

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика / Н. Н. Болдырев — Тамбов: ТГУ, 2000. — 235 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь. — М.: БРЭ, 2002. — 688 с.
3. Колеснікова І. А. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні параметри професійного дискурсу: автореф. дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.15 “Загальне мовознавство” / І. А. Колеснікова. — К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2009. — 33 с.
4. Михайлова Е. В. Интертекстуальность в научном дискурсе: На материале статей: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. В. Михайлова. — Волгоград: Перемена, 1999. — 205 с.
5. Мойсеєнко С. Прагматичні особливості науково-технічного дискурсу [Електронний ресурс] / С. Мойсеєнко // Наукові записки — 2005. — № 89. — С.360–363 — Режим доступу до статті: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/89_5/statti/85.pdf
6. Слышкин Г. Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе / Г. Г. Слышкин. — М.: Academia, 2000. — 128 с.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2017

UDK 81'253

S. P. Gruschko, K. V. Yurchenko

ÜBERSETZUNG ALS EINE VERMITTLUNGSART IN DER INTERKULTURELLEN KOMMUNIKATION

The article is devoted to the problems of translation, which are considered as a kind of mediation in intercultural communication, which depends on the general fund of knowledge of communicants. The basis of this fund is the national language — social-cultural entity, which presents the features of the ethnic group as a carrier of a particular culture. The relevance of the proposed research is the need to study the phenomenon of translation in identifying cultural factors affecting the process of translation as mental interpretation activities. This is a kind of speech activity, aimed at the most complete transmission of non-native language text. The transmission of the national originality of the original text created by a certain ethnic environment is one of the most complex tasks of translation activity, which requires, in addition to the use of translation techniques (association, transliteration, preferences, etc.) creation and a new word / concept for the more precise transfer of the cultural code of the source text.

Key words: translation activity, intercultural communication, source text, ethnic environment.

Стаття присвячена проблемам перекладу, що розглядається як вид посередництва у міжкультурній комунікації, яка залежить від загального фонду знань комунікантів. Основою цього фонду є національна мова — соціокультурне утворення, що презентує особливості етносу як носія певної культури. Актуальність запропонованого дослідження полягає у необхідності вивчення феномену перекладу у виявленні культурологічних факторів, впливаючих на процес перекладу як ментальної інтерпретаційної діяльності. Це своєрідна мовленнєва діяльність, що направлена на найбільш повну передачу іномовного тексту. Передача національної своєрідності вихідного тексту, створеного певним етнічним середовищем, належить до найскладніших завдань перекладацької діяльності, яка вимагає крім використання перекладацьких прийомів (асоціації, транслітерації, уподобання тощо) створення і нового слова/поняття для більш точної передачі культурного коду вихідного тексту.

Ключові слова: перекладацька діяльність, міжкультурна комунікація, вихідний текст, етнічне середовище.

Die Relevanz dieser Studie ist durch die Notwendigkeit bedingt, das Phänomen der Übersetzung zu untersuchen und die kulturellen Faktoren zu entdecken, die den Übersetzungsprozess als eine mentale Interpretationsaktivität beeinflussen. Das ist eine Art der sprachlichen Aktivität, die eine möglichst umfassende Wiedergabe des fremdsprachigen Textes abzielt. Die Übertragung der nationalen Eigenart des von einer bestimmten ethnischen Umgebung erzeugten Originaltextes ist eine der schwierigsten Aufgaben der Übersetzungstätigkeit, die neben der Verwendung von Übersetzungstechniken (Assoziation, Transliteration, Präferenzen etc.) auch die Neubildung von Wörtern und Begriffen für eine präzisere Wiedergabe des Kultur-Codes des Ausgangstextes erfordert.

Der vorliegende Artikel beschäftigt sich mit einigen Aspekten der Übersetzung, die als eine Art der Vermittlung in der interkulturellen Kommunikation betrachtet wird, die von der allgemeinen Wissensbasis der Kommunikanten bestimmt wird. Die Grundlage einer solchen Basis ist die Landessprache — ein soziokulturelles Gebilde, das die spezifischen Merkmale der ethnischen Gruppe als Träger einer bestimmten Kultur widerspiegelt.

***Schlagwörter:** Übersetzungsaktivität, interkulturelle Kommunikation, Ausgangstext, ethnische Umgebung.*

Problemstellung. In den letzten Jahren ist das Interesse für die Fragen der Übersetzung als eines der wichtigsten Mittel der interkulturellen Kommunikation in verschiedenen Bereichen der Geisteswissenschaften nicht nur erhalten geblieben, sondern rückt auch immer mehr in den Vordergrund.

Interkulturelle Kommunikation setzt bekanntermaßen einen Dialog der Kulturen voraus (M. M. Bachtin), der es notwendig macht, sowohl interkulturelle Kontakte als auch die eigene kulturelle Identität neu zu bewerten. Daher ist das Interesse verschiedener Wissenschaften an den Fragen einer adäquaten Übersetzung in andere Sprachen völlig verständlich. Freie Koexistenz verschiedener kultureller Welten ist ein Merkmal des zeitgenössischen kulturellen Paradigmas, das den Ausbau der kulturellen Beziehungen zwischen den Ländern und Völkern impliziert. Dadurch werden die Fragen der interkulturellen Kommunikation relevant, die von der allgemeinen Wissensbasis der Kommunikationsteilnehmer bestimmt wird. Die Grundlage einer solchen Basis ist immer die Landessprache, und die Übersetzung als eine Art der Vermittlung dient nicht nur der interlingualen, sondern auch der interkulturellen Kommunikation: durch das Verständnis einer fremden Sprache nimmt die Person eine neue Welt und ihre Kultur auf.

Das Studium der Übersetzungstätigkeit als eines Phänomens der interkulturellen Kommunikation basiert auf dem Verständnis von Sprache als Bestandteil der Kultur, einer soziokulturellen Einheit, und Kultur als einer Gesamtheit materieller und geistiger Errungenschaften der Gesellschaft,

aller vielfältigen historischen, sozialen und psychologischen Merkmale des Volkes, aller Seiten seines Daseins und Bewusstseins einschließlich der Sprache. In diesem Kontext erscheint die Sprache als ein einheitliches soziokulturelles Gebilde, das die spezifischen Merkmale des Volkes als Träger einer bestimmten Kultur widerspiegelt und es unter anderen Kulturen auszeichnet und von ihnen unterscheidet.

Relevanz der Forschung. Moderne soziokulturelle Prozesse bewirken spezifische Merkmale der interkulturellen Interaktion, schaffen neue Richtlinien der theoretischen Forschung, führen zu einem Umdenken traditioneller Forschungsmethoden und methodischer Ansätze. Die Relevanz dieser Studie ist durch die Notwendigkeit bedingt, das Phänomen der Übersetzung im Hinblick auf die interkulturelle Kommunikation zu untersuchen. Dies impliziert die Identifizierung und umfassende Untersuchung kultureller Faktoren, die den Übersetzungsprozess beeinflussen.

Das Ziel des vorhandenen Artikels ist es, einige Aspekte der Übersetzung und ihrer Rolle im Bereich der interkulturellen Kommunikation sowie die Auswirkungen kulturdeterministischer Faktoren auf den Übersetzungsprozess und sein Ergebnis zu beschreiben.

Analyse der jüngsten Forschung. Unter dem Einfluss der Konzepte der interkulturellen Kommunikation westlicher Wissenschaftler K. Hirz, W. Gudykunst, H. Triandis, E. Hall, G. Hofstede hat sich das Interesse an der Erforschung verschiedener Probleme der interkulturellen Interaktion und des Dialogs der Kulturen in der heimischen Wissenschaft verstärkt. Die Studien von T. Letafurowa, D. Gudkow, W. Krasnych, L. Kulikowa, O. Leontowitsch, L. Sorokin sind den allgemeinen Fragen der interkulturellen Kommunikation gewidmet.

Der systematische Ansatz zum Studium der interkulturellen Kommunikation ist in den Werken von Zh. Werchowska, L. Grischajewa, W. Sintshenko, P. Jankina vorgestellt.

Die Übersetzung als linguistisches Phänomen ist Gegenstand der Arbeiten von L. Barchudarov, W. Winogradow, P. Kopanjew, O. Kundsitsch, A. Fedorow, A. Schweitzer.

Fundamentale Fragen der Übersetzungstheorie gehen in ihren Arbeiten S. Gontscharenko, W. Komissarow, W. Krupnow, J. Obolenska, J. K. Catford, J. Maruzo, L. Popowitsch, P. Toper an.

In den letzten Jahrzehnten hat sich das Studium verschiedener Arten der mündlichen, künstlerischen Übersetzung und Übersetzung wissenschaftli-

cher und technischer Literatur erfolgreich entwickelt (E. Skorochodko, G. Strelkowsky, G. Tschernow).

Hauptteil. Die Übersetzung ist ein “Einweg- und Zweiphasenverfahren der interlingualen und interkulturellen Kommunikation, mit dessen Hilfe <...> ein Sekundärtext (Metatext) produziert wird, der den primären Text in einer anderen sprachlichen und kulturellen Umgebung ersetzt <...>” (A. Schweitzer) [2: 75]. Das sind mentale Interpretationsaktivitäten, eine Kommunikationsart, die in zwei oder mehreren Sprachen durchgeführt wird, so dass für ihre wirksame Umsetzung die mit der Kultur von interagierenden Menschen / Nationen verbundenen Besonderheiten zu berücksichtigen sind. Im kulturologischen Diskurs wird Übersetzung immer als ein Phänomen der interkulturellen Kommunikation interpretiert.

Der französische Forscher G. Mounin lenkte als erster die Aufmerksamkeit auf die Reflexion in der Original- und Zielsprache der kulturellen und historischen Merkmale der sprechenden Gruppe (1963). Der Wissenschaftler hat überzeugend gezeigt, dass die Übersetzung keine einfache Substitution von Wörtern aus einer Sprache durch Wörter in einer anderen Sprache ist, sondern dass sie immer mit bestimmten Transformationen verbunden ist, die von der Sprachenkorrelation abhängig sind [3: 138]. Nach diesem Zeitpunkt steigen auch die Anforderungen an die Genauigkeit der Übersetzung, die die Übertragung von Informationen in jedem Detail, bis hin zu den Bedeutungen von einzelnen Wörtern sicherstellen sollte. Es war wichtig, die Essenz des Übersetzungsprozesses zu entdecken und die sprachlichen, psychologischen, sozialen und kulturellen Faktoren zu markieren, die seinen Verlauf und die Ergebnisse beeinflussen.

Die Hauptaufgaben der Übersetzungstheorie, deren Grundlage die allgemeinen linguistischen Grundsätze sind, die die Betrachtungsweise und die Lösung von den eigentlichen Übersetzungsproblemen bestimmen, sind von W. Komissarow formuliert worden [1: 34–35]. Nach seiner Aussage bedeutet der Verlust einiger Elemente des zu übersetzenden Textes bei der Übersetzung nicht, dass dieser Text “unübersetzbar” ist: Der Mangel an Identität verhindert nicht, dass die Übersetzung dieselben kommunikativen Funktionen ausführt, für die der Originaltext erstellt wurde. Der Übersetzungsprozess ist eine Art der sprachlichen Aktivität, die eine möglichst umfassende Wiedergabe von Form und Inhalt des fremdsprachigen Textes in einer anderen Sprache abzielt. Daher “besteht die Aufgabe eines Übersetzers nicht nur in seiner “Identifizierung” mit dem Original: es wird ihn

zu einer “transparenten Übersetzung” bringen”. Der slowakische Forscher A. Popowitsch ist davon überzeugt, dass der Übersetzer das Recht hat, sich organisch vom Autor zu unterscheiden, unabhängig zu sein, aber nur in dem Maße, wie es für die Übertragung des Originals notwendig ist, das heißt, das Verfahren der Neuerstellung des Originals zu einem lebendigen Werk zu verwenden” [4: 80]. Dies führt seinerseits zu Übersetzungsproblemen, die mit dem psycholinguistischen Aspekt der Übersetzungstätigkeit verbunden sind, da hier die Fragen über das Zusammenwirken der Sprache, des Denkens und der Sprachorientierung des Übersetzers selbst einbezogen werden. Die Position des Forschers in dieser komplexen Angelegenheit bestimmt weitgehend sein Verständnis des Übersetzungsprozesses und den geeigneten Weg, die Übersetzungsschwierigkeiten zu überwinden. Der Kern der Frage ist nicht nur ein gegenseitiges Missverständnis auf beiden Seiten, sondern auch die Besonderheiten der Welterkenntnis, verbunden mit dem Unterschied in den Weltanschauungen und der assoziativen Kompetenz des Übersetzers, die den ethnokulturellen Ausdruck konzeptueller Strukturen und deren verbalen Codes bestimmt, die die ethnischen mentalen Modelle einer bestimmten Sprachkultur widerspiegeln. Hier liegt eines der wichtigsten Probleme der Übersetzungstätigkeit: die Diskrepanz zwischen dem mentalen Modell des Ausgangstextes und seiner Übersetzung, die einerseits durch das Fehlen von “gemeinsamen Zonen” der mentalen Räume des Autors des Ausgangstextes und des Übersetzers erklärt wird, andererseits durch die Orientierung des Übersetzers auf den Algorithmus lediglich nur seines kulturellen Raumes. Daher ist es im Übersetzungsprozess wichtig, die kulturellen und sprachlichen Besonderheiten des Inhalts des Originaltextes zu berücksichtigen, die zu einem Missverständnis “des anderen sprachlichen Weltbildes” führen können. Je besser der Übersetzer die fremde Kultur kennt (die sprachlichen Merkmale, die Besonderheiten des nationalen Charakters), desto seltener treten Übersetzungs- und Kommunikationsfehler auf.

Interkulturelle Kommunikation ist ein Prozess des direkten Dialogs von Kulturen, der im Rahmen nicht übereinstimmender nationaler Denkstereotype und des kommunikativen Verhaltens durchgeführt wird, die das gegenseitige Verständnis und die gegenseitigen Beziehungen zwischen den kommunizierenden Parteien beeinflussen. Die Übersetzungsaktivität als Phänomen der interkulturellen Kommunikation sollte die Sprache als einen komplexen Bestandteil der Kultur verstehen und nicht nur die Bedeutung

eines fremdsprachigen Textes an einen Adressaten vermitteln, der nur seine Muttersprache beherrscht, sondern ihn auch über die Konzepte einer anderen Kultur informieren und den optimalen Weg dazu finden.

Die Übertragung der nationalen Identität des Ausgangstextes, der mit der ethnischen Umgebung verbunden ist, die ihn geschaffen hat, ist eines der Hauptprobleme der Übersetzungstätigkeit, von denen auch die Antwort auf die Frage seiner Übersetzbarkeit abhängt. Dieses Problem kann nicht durch eine einzige Übersetzungstechnik (Assoziation, Transliteration, Assimilation usw.) gelöst werden. Manchmal ist es notwendig, ein neues Wort zu bilden, um das kulturelle Wesen des ursprünglichen fremden Begriffs präziser zu vermitteln. Die Gegenüberstellung der nationalen Kulturen bei der Übersetzung manifestiert die kulturelle Bedeutungskomponente des Wortes besonders deutlich. Dieser Prozess, den die soziolinguistische Problematik beinhaltet, ist nicht nur für die Theorie und Praxis der Übersetzung, sondern auch für die Sprach- und Kulturwissenschaft im Ganzen wichtig.

Der Übersetzungsprozess ist das Bestreben, eine andere Kultur zu verstehen, und da der semantisch-kulturelle Reichtum von Konzepten in verschiedenen Sprachen unterschiedlich ist, ist die Übersetzung eine subjektive Interpretation des Textes, die von der Anzahl der sich überschneidenden kognitiven Basen der Muttersprache und der Zielsprache abhängt. Eine wichtige Rolle spielen die Kenntnis der Muttersprache und das Kulturniveau des Übersetzers, der an einem fremdsprachigen Text arbeitet, sowie die Fähigkeit, die Inkompatibilität von interagierenden Kulturen zu minimieren, wodurch der Übersetzer die interkulturelle Kommunikation optimieren kann.

Zusammenfassung. Jede Landessprache ist eine Welt, die die Kultur und die Traditionen eines bestimmten Volkes widerspiegelt, das kulturelle Umfeld, in das jeder professionelle Übersetzer eintaucht, was die Gültigkeit der Definition von Übersetzung als Phänomen der interkulturellen Kommunikation bestätigt. Einer der Hauptpunkte bei der Betrachtung der Übersetzung ist das Verständnis, dass Kommunikation die Interaktion von Individuen ist, in der Kommunikationspartner als kulturelle Subjekte, Vertreter einer bestimmten linguistischen und soziokulturellen Gemeinschaft fungieren, und Übersetzung eine Art der Vermittlung nicht nur interlingualer, sondern auch interkultureller Kommunikation ist.

Im Prozess der Übersetzung interagieren nicht nur zwei (und mehr) Sprachen, sondern zwei Kulturen, die sowohl gemeinsame Merkmale als

auch nationale Besonderheiten aufweisen. Die Identifikation des Gemeinsamen, Internationalen, Universellen und Privaten, Besonderen, Nationalen ist von grundlegender Bedeutung für die Erforschung des Phänomens der interkulturellen Kommunikation. Die Aufgabe des Übersetzers besteht nicht nur darin, dem Adressaten, der nur seine Muttersprache beherrscht, die Bedeutung eines fremdsprachigen Textes zu vermitteln, sondern er soll ihn auch über die Konzepte einer anderen Kultur informieren, indem er die optimale Übersetzungsstrategie findet.

ANMERKUNGEN

1. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. — М.: Высшая школа, 1990. — 253 с.
2. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. — М.: Наука, 1988. — 215 с.
3. Mounin G. Les problemes theorctiques de la traduction / G. Mounin. — Paris: Gallimard, 1963. — 235 p.
4. Popovic A. The Concept “Shift of Expression” in Translation Analysis / A. Popovic // The Nature of Translation. Essays on the Theory and Practice of Literary Translation. — Bratislava, 1970. — P. 68–85.

Стаття надійшла до редакції 25.08.2017

UDC [811.111:811.161.1:811.161.2]'373.2

I. M. Derik

THE PROBLEM OF RENDERING ANTHROPONYMS 'SPEAKING NAMES' IN LITERARY TRANSLATION

Статтю присвячено вивченню особливостей відтворення антропонімів-характеронімів в англомовних перекладах художніх прозаїчних творів російською та українською мовами. Метою дослідження є визначення провідних перекладацьких стратегій і тактик при комплексному відтворенні специфіки різних типів антропонімів у художньому тексті. Дослідження провадилось на матеріалі англомовних перекладів творів М. Є. Салтикова-Щедріна "Історія одного міста" та М. Старицького "За двома зайцями".

Ключові слова: антропоніми-характероніми, "speaking names", перекладацькі стратегії і тактики.

Статья посвящена изучению особенностей воссоздания антропонимов-характеронимов в англоязычных переводах художественной прозы на русском и украинском языке. Целью исследования является выделение основных стратегий и тактик при комплексном воссоздании специфики разных типов антропонимов в художественном тексте. Исследование проводилось на материале англоязычных переводов произведений М. Е. Салтыкова-Щедрин "История одного города" и М. Старицкого "За двумя зайцами".

Ключевые слова: антропонимы-характеронимы, "speaking names", стратегии и тактики перевода.

The article is dedicated to the study of the peculiarities of rendering anthroponyms-characteronyms in the English translations of the Russian and Ukrainian prose. The research is aimed at outlining the prominent translation strategies and tactics in complex rendering of the peculiarities of anthroponyms of different types in belle-lettre texts. The research was carried out on the basis of the translations of 'The History of a Town' by M. E. Saltykov-Shchedrin's and 'After the Two Hares' by M. Starytskyi.

Key words: anthroponyms-characteronyms, "speaking names", translation strategies and tactics.

Introduction. Overview for the recent researches. There has been recently witnessed a great interest of native and foreign scholars to the applied research in the field of the theory of name. The proper names have been thoroughly investigated throughout the decades by European and American linguists in the domain of stylistics, onomastics, cognitive science and translation theory. The most fundamental works in this aspect include the researches by C. Hough, S. L. Uckleman, P. Florenskiy, A. Losev, V. Komissarov, Yu. Karpenko, A. Superanskaya, N. Vasylyeva, Ye. Otin, V. Kalinkin, O. Fonyakova. The late 1990's and early 2000's witnessed the appearance of such essential theories of the *opera onomae* as the poetic and cognitive onomastics. It goes without saying that the study of names may be traced as far into the past as to the origin of philology itself — to the times of Plato and Aristotle. W. Shakespeare also made great contribution to the development of this field of knowledge by touching upon the nature and meaning of a name in his verse 'What's In A Name?'. *The novelty* of this research is seen in an attempt to summarize all the existing information about the meaning of people's proper names, anthroponyms, and peculiarities of their functioning in fiction and the possible ways of their presentation in translation.

The purpose of the paper is to reveal the importance of the characterizing function of the literary characters' proper names in the aspect of their pragmatic and evaluative relevance on the text level. As it follows from the numerous literary criticism works on style and translation, including essays by V. Komissarov, R. Galperin, I. Arnold, I. Annenskiy, B. Pasternak, S. Marshak, K. Tschukovskiy, M. Rylskiy, P. Tychina, proper names play an important role in a literary work. They point to the setting, social status and nationality of characters. The names containing in their stems components of common nouns and of other parts of speech can, along with their nominal function, carry out the function of characterizing a person or a place. The *up-to-datedness* of the performed research is made evident by the pragmatic character of the research itself aimed at distinguishing not only the essential prerequisites of adequate literary translation of Russian and Ukrainian classical works into English but also the most appropriate translator's strategies and tactics of its realization.

The paper tackles the peculiarities of rendering the characterizing proper names rendering in English translation versions of the works 'The History of a Town' by M. E. Saltykov-Shchedrin and 'After the Two Hares' by M. Starytskyi. Meanings of some names and their correlation with the entire work

and the problem of to what extent it is necessary to render the inner form of the names in general are examined.

In the paper proper names are considered as set designations of singular objects: given names, patronyms, last names. In accordance with the existing onomastic terminology characteronyms are all the present in a particular literary text anthroponyms which contain in their inner stem explicit, disguised or allusive characteristics of the person who is the bearer of the given name. Partial or complete similarity of the common stem of the anthroponym to an ordinary common noun is termed as significance and the corresponding characterizing proper names are also called 'speaking names' (this term is widely used by such linguists as R. Galperin, I. Arnold, N. Arutiunova. The similarity of the inner form of a proper name and a common noun is also studied as a separate case of transfer of meaning and is often described as the stylistic device of antonomasia.

The methodological basis of the research encompasses the traditional techniques of the inductive method, linguistic and comparative analysis, method of transformations as well as some elements of computational analysis.

As it's seen from the conducted linguistic analysis anthroponyms-characteronyms may be rendered in literary translation by means of transcription or transliteration as proper names are traditionally rendered, but in this case fictitious names become devoid of the implication which they bear in the original. So in books where the names are part of the writer's intention they should be rendered strictly in compliance with their inner form semantics, which predetermines the application of the 'domestication' strategy via the techniques of calquing, contextual replacement, semantic development and, in the most tricky cases, descriptive translation or the translator's footnote.

The diachronic study of this problem resulted in the conclusion that in different epochs characteronyms, while treated in different ways by literary critics, made up an integral part of a literary work, but unfortunately they were often ignored both in Russian and Ukrainian translations of the outstanding English literary works by J. Sheridan, Ch. Dickens, and W. Thackeray and in English translations of the original prose by N. Gogol, N. Ostrovsky and A. Chekhov.

The factual material for the research was formed according to the criterion of the maximum fullness and adequacy of the 'speaking names' sig-

nificance presentation and realization in the target language and culture. In accordance with this the translations performed by S. Brownsberger and V. Rich were respectively selected. Both authors are known as leading translators of Russian and Ukrainian literature into English. Their individual style is characterized by rendering nuances of the original text not deviating from it. Thanks to this, the English-speaking world has been acquainted with many works of Russian and Ukrainian literature of the 19th century, the literature of the Soviet period, and contemporary Russian and Ukrainian literature.

Both original literary works, 'The History of a Town' by M. E. Saltykov-Shchedrin and 'After Two Hares' by M. Starytskyi are satirical chronicles of their time written in a picturesque, peculiar, and rather varied language. The common for the both works is the lofty style of old-fashioned speech, folk expressions, proverbs, a formal style of documents and the genre of the journalism contemporary to their authors. The paper draws special attention to the rendering of characteronyms.

Characteronyms create a special system in artistic texts and thus demand particular attention when rendered into a foreign language. Among the characteronyms there occur both real patronyms and fictitious poetonyms, among the latter, literary characters with the 'speaking names', i.e. significant names take a special place. Many allusions may prove oblique to foreign readers which factor predetermines the necessity of the translator's footnotes, detailed references, explanations and comments.

For further study, anthroponyms-characteronyms were further subdivided into fictitious anthroponyms-poetonyms and allusive 'speaking names' constituting the part of the background knowledge (names of famous real figures and characters from other works, mythological and well-known literary characters).

The anthroponyms-poetonyms under analysis were subdivided into the names derived from common nouns and other parts of speech, expressive names, nicknames, and names with common stems but not characterizing their bearers. Names and last names without any common stem were transcribed, e.g. *Линкин—Linkin*, *Урус-Кугуш-Кильдибаев—Urus-Kugush-Kildibaev*, as well as incidental characters, i.e. peasants, holy fools, soldiers who have only given names with different deteriorative suffixes, e.g. *Матренка—Matryonka*, *Аксиньюшка—Akhinyushka*, *Митька—Mitka*, *Яшенька—Yashenka*.

The main way of rendering proper characteronyms in the both literary translations under analysis was the calque of common stems supplemented with suffixes, i.e. *-ov* (*Великанов—Gigantov*; *Голохвастов—Bigheadov*); *-kin* (*Половинкин—Halfkin*); *-tsky* (*Мерзицкий—Abominitsky*). The suffixes also serve the means of national identification being Russian and Ukrainian native family names. You can come across last names identical in form with common nouns, e.g. *Прыщ—Pimple* (“прыщ”—*pimple*), *Комар—Mosquiter* (“комар”—*mosquito*) resembling nicknames.

The main outstanding feature of a characteronym is not only complete or partial resemblance with a word but the presence of the certain temperament traits described in the literary character. The presence of a common stem is suggested by means of motivators. The term ‘motivators’ here is used to denote synonyms, homonyms or words bearing semantic similarity with the meaning of the speaking name (characteronym) employed by the author to foreground the characterizing function of the given anthroponym. The main purpose of the motivator is to affirm the presence of the characteristics in the stem of the proper name; therefore it must convey information about the bearer.

Motivators may be divided into two groups, explicit and implicit. Explicit motivators are usually found in a narrow context and are expressed either by a word or a word combination. Characteronyms with explicit motivators are the most transparent. In the analyzed examples below the motivators suggestive of the characteronym’s content are printed in bold type.

The original: “Грустилов, Эраст Андреевич, статский советник. Друг Карамзина. Отличался нежностью и чувствительностью сердца, любил пить чай в городской роще, и не мог без слез видеть, как токуют тетери. Оставил после себя несколько сочинений идиллического содержания и умер от **меланхолии** в 1825 году” [1: 34].

The translation: “*Melancholov, Erast Andreevich, Councilor of State. Friend of the novelist Karamzin. Was notable for the gentleness and sensitivity of his soul, liked to drink tea in the town grove and could not but shed tears on seeing the mating of the black grouse. Left several works, idyllic in content, and died of **melancholy** in 1825*” [2: 29].

The motivator to the governor’s family name is the word “меланхолия”, in the English translation the motivator is the same “*melancholy*” in the meaning “*depression*” and the last name is rendered ‘*Melancholov*’ thus a registered translation equivalent is used to render the common stem.

The governor's last name "Угрюм-Бурчеев" is also supplied in the context with the explicit motivator "бывший прохвост". Both negative characteristics are preserved in the family name's translated version "Gloom-Grumblev", the proper translation equivalent of the motivator "former hangman" is also provided.

The original: "Угрюм-Бурчеев, бывший прохвост. Разрушил старый город и построил другой на новом месте" [1: 34].

The translation: "Gloom-Grumblev, former regimental hangman. Destroyed the old town and built another on a new spot" [2: 29].

There are not many speaking names with explicit motivators in the analyzed works, however, there are plenty of names with evident expressive coloring. These expressive names do not reflect the traits of a character but evoke particular associations with certain emotions. Mainly nicknames and proper names containing in the stems expressive words are distinguished by the significance of this kind.

As it has been concluded such characteronyms are mainly coined on the basis of the colloquial, derogatory, jocular words and dialectal lexis inherent in which is their ability to evoke certain associations, feelings, and thoughts in a listener or a reader. This conclusion may be illustrated by such characteronyms as 'Василиск Бородавкин' ('Basilisk Wartkin'). The main function of such speaking name is to arouse in the audience only negative emotions.

The analyzed novels abound in secondary incidental literary characters bearing proper names which are similar in their stems to common nouns, i.e.: Толковников—Talknikov, Младенцев—Infantov, Половинкин—Halfkin, Боголепов—Deiformov, Черноступ—Blackfoot. As it can be seen from the examples adduced the transformation of calque and strategy of explication are mainly at work in these cases.

While translating an interpreter faces another problem which consists in the wide use of the first names, family names and patronyms of foreign origin. These names are either transcribed or rendered taking into account their spelling in their countries of origin. E.g.: Богдан Богданович Пфейфер (Bogdan Bogdanovich Pfeifer); Антон Протасьевич де Санглот (Anton Protasievich de Sanglot), Ангел Дорофеевч Дю-Шарю (Angel Dorofeevich Du Chariot), Клемантинка де Бурбон (Clementinka de Bourbon); Анеля Алоизиевна Лядоховская (Anelya Aloizievna Ladohovska); Ламврокакис (Lamvrokakis); Ксаверий Георгиевич Микаладзе (Ksavery Georgievich Mi-

kaladze); *Маньл Самылович Урус-Кугуш-Кильдибаев* (*Manyl Samylovich Urus-Kugush-Kildibaev*).

Among them we may find names with veiled significance. These are foreign names alluding not only to the nationality of the bearer in Russian but they also have a common stem in the foreign language. E.g.: *Амалия Карловна Штокфш* (*Amalia Karlovna Stockfisch*). In this name we trace traits of the historical personality *Catherine II the Great*, while the stem of the family name is likened to a common noun 'stockfish' meaning in German: 1) a cod, 2) colloq. a dull person. In English 'stockfish' means 'a dried cod'; the last name of the chemist *Зальцфш* (*Salzfisch*) may be interpreted as a dish 'salt fish' which sounds familiar with the German 'salzfisch'. The last name of the governor *Богдан Богданович Пфейфер* (*Bogdan Bogdanovich Pfeifer*) means 'whistler' which is in German 'Pfeifer'.

Among the last names of French origin there should be noted such as 'Du Chariot' and 'de Sanglot' which are transcribed in English translation (*Антон Протасьевич де Санлот* — *Anton Protasievich de Sanglot*; *Ангел Дорофеевич Дю-Шарио* — *Angel Dorofeevich Du Chariot*). The name of the Governor *Benevolensky* (*Беневленский*) means 'with good intentions'. The family name is transcribed into English and but due to the similarity of the origin the English variant of the name becomes even more transparent in its significance than the prototype Russian surname. In English 'benevolence' means kindness, generosity, thus the name acquires a motivator characterizing the governor positively. E.g.: "*Беневленский, Феофилакт Иринархович, статский советник, товарищ Сперанского по семинарии. Был мудр и оказывал склонность к законодательству*" [1: 33]. "*Benevolensky, Feofilakt Irinarkhovich, Counsellor of State, a seminary friend of Speransky's was wise and showed a penchant for law-making. Predicted open public trials and elected provincial governments*" [2: 28].

The last name of *Foty Petrovich Ferapontov* (*Фотий Петрович Ферантов*) is rendered in translation as 'Servantov' though it is difficult to expose in the original the meaning of the inner form derived from the calendar name *Ferapont* (*Therapontos*). However, the translator made transparent the veiled meaning of 'helper' or 'servant' from Old Greek 'therapontos' and added to the native English stem the foreign Russian suffix *-ov*, combining the strategies of explication and domestication. E.g.: "*Ферантов, Фотий Петрович, бригадир. Бывый брადобрей оного же герцога Курляндского*"

[1: 32]. “*Servantov, Foty Petrovich, Brigadier. Former tonsorial artist to this same Duke of Courland*” [2: 27].

Among the speaking names of famous personalities there should be outlined the given below characteronyms which make allusion to their real bearers and thus likened the certain literary characters to them in different aspects. The name of *Elder Dobromysl* (*‘Goodthought’* in translation) contains in itself an implied allusion to *Elder Gostomysl of Novgorod*, traditionally associated with the summoning of the Varangian princes to Russia.

Some names of mythological figures are rendered in peculiar ways. For example in the original text the goddess *Venus* is mentioned but with another name *Kunpuda* (*Kiprida*) that points to her origin from Cyprus as well as the place where she is worshiped. The goddess’s name is translated as *‘Venus’*, although one could use the expression *‘the Cyprian goddess’* keeping the meaning suggested by the author. In this case the strategy of domestication is also employed.

Conclusions and perspectives. The analysis of the translation strategies and techniques employed by translators revealed the predominance of the strategy of communicatively-relevant translation. The following strategies were realized by means of such translation techniques as the supplement of a proper equivalent or analogue, the use of lexical and grammatical transformations, descriptive translation and the translator’s footnotes and comments. It should be mentioned that while the significance of speaking proper names also termed as anthroponyms-characteronyms should be rendered in translation, the calquing of some proper names devoid of the proper characterizing function proved in certain cases irrelevant, although it added vividness and expressiveness to the translation in general. The *perspective* of further investigation is seen in the analysis of the peculiarities of rendering toponyms and ergonyms in artistic translations from typologically distant languages.

REFERENCES AND NOTES

1. Салтыков-Щедрин М. Е. История одного города. — Новосибирск: Западно-Сибирское книжное издательство, 1976. — 256 с.
2. Saltykov-Shchedrin M. E. The History of a Town. Translated by Susan Brownsberger. Michigan: Ardis Publishers, 1982. — 219 p.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2017

UDC 81'42:81'253+81'322.6

N. S. Zhmayeva

COMMUNICATIVE AND LINGUISTIC FEATURES OF EDUCATING RADIO DISCOURSE

The study concentrates on the analysis of the correlation of communicative features of the educating radio discourse and its linguistic manifestation which proves to be universal in the languages under study (German and Ukrainian). Specific language peculiarities are revealed in certain aspects of the studied languages within the analyzed institutional discourse type.

Key words: *educating radio discourse, communicative strategies, tactics, discourse forming characteristics, linguistic manifestation.*

Дослідження присвячено вивченню кореляції дискурсотворчих характеристик освітнього радіодискурсу та його мовної репрезентації, яка має універсальний характер в досліджуваних мовах (німецькій та українській). Конкретна мовна специфіка виявляється в окремих аспектах зазначених мов у межах аналізованого типу інституційного дискурсу.

Ключові слова: *освітній радіодискурс, комунікативні стратегії, тактики, дискурсотворчі характеристики, лінгвістична репрезентація.*

Исследование посвящено изучению корреляции дискурсообразующих характеристик образовательного радиодискурса и его языковой репрезентации, которая носит универсальный характер в исследуемых языках (немецком и украинском). Конкретная языковая специфика проявляется в отдельных аспектах рассматриваемых языков в рамках анализируемого типа институционального дискурса.

Ключевые слова: *образовательно-познавательный радиодискурс, коммуникативные стратегии, тактики, дискурсообразующие характеристики, лингвистическая репрезентация.*

The mechanisms and contexts of human communication are rapidly changing in the face of new domains of interaction, new technologies, and new global cultures. Contemporary forms of discourse often involve interaction with and through lots of technologies. These mechanisms and contexts provide both new artefacts of study and new tools for discourse analysis.

In modern studies media discourse is treated as a set of processes and language activities products in the sphere of mass communication in the diversity and complexity of their interactions [1, 21], as a social phenomenon, whose main function is to influence mass audience through content-based information and evaluative data transmitted by media channels [2], as a mechanism of updating information through different means of communication of the media Institute [2].

Media discourse is integrated into social, personal and professional relationships and is aimed at achieving appropriate illocutionary effect. It is the reflection of the of society in the certain period of its development a significant means of swaying public opinion and individual world perception.

Media discourse refers to the interactions that take place through a broadcast platform, whether spoken or written, in which the discourse is aimed at a non-present reader, listener or viewer. Though the discourse is oriented towards these recipients, they often cannot make instantaneous responses to the producer(s) of the discourse, though increasingly this is changing with the advent of new media technology. Crucially, the written or spoken discourse itself is oriented to the readership or listening/viewing audience, respectively. In other words, media discourse is a public, manufactured, on-record, form of interaction. It is not spontaneous (in the same way as casual speaking or writing is); it is neither private nor off the record.

Radio communication is one of the most widely spread forms of communication in the modern world, a means of mass information and one of the main channels of information transmission together with Internet and television. Such status of radio communication enables to single out the radio discourse within the whole discourse variety. The research of the radio discourse specificity and the forms of the speech impact manifested in this discourse type provides a better understanding of the media discourse and oral discourse functioning.

Talking about the radio discourse features some extra linguistic conditions are worth noting within which radio communication takes place and which determine the uniqueness of this type of discourse: remoteness, mediation, lack of visualization, mass audience of listeners, comprehensiveness, speed of information transmission, time linkage (non-recurring character, irreversibility, linearity, continuity). The dialogical and interactive nature of the radio discourse, the variety of generated texts and used language tools specific to different types of speech make it heterogeneous. Moreover, the

radio discourse features are determined by the genre and content targets, the topics of the radio programmes and the radio format in general.

The extra linguistic conditions within which radio communication takes place, the types of interaction between the participants of the radio communication, the urge to materialize the radio space, the structural organization, thematic diversity, peculiar language means used prove the fact that the radio discourse has both universal features inherent in the media discourse on the whole and distinct ones. All this proves its independent status in the whole discourse space.

To the key features of the radio discourse efficiency, eventfulness, novelty, relevance and accuracy can be attributed. These qualities define the specificity of the data collection, the methods of processing, the content and the form of a radio message. The information selection is based on the two main criteria — its relevance and focus on the social and personal motivation of the audience.

If the genre of news focuses on the mass audience, the genres of the programs with educating or entertaining functions are oriented at small groups that differ in their needs and subcultures. The highest degree of relevance of this type of media discourse is linked to the current events (informational radio discourse) and information that is to be continued. The educating radio discourse completely complies with this criterion as knowledge has no limits

The main communicative features of the educating radio discourse are determined based on the analysis of the discourse forming characteristics of the informational radio programs devoted to the modern informational technologies of the German radio station “Deutschlandfunk”, section “Computer und Kommunikation”, and the first channel of the National Radio Company of Ukraine, section “Internet, computer, sound” (records of 2003–2015).

The study is based on systematically important discourse features, thus allowing to allocate it as a separate category of communication: description of typical participants, time-space, genres, objectives, values, strategies, precedential texts and discursive formulas [3].

The analysis of discourse forming characteristics of the type of discourse under study allows to conclude that the educating radio discourse is characterized by a particular type of relationships between the parties of communication. The source of an educating and informative text is a journalist,

an expert who knows how to create and to articulate publicist texts in the broadcast thus entering into an imaginary dialogue with the audience. The addresser is conditionally massive, it is a psychologically and geographically disconnected audience. As to the age restrictions, it is worth mentioning that the specificity of the information manifested in the educating radio discourse causes a fairly wide age range of potential recipients — from teenagers to elderly men. However thematic direction of the educating radio discourse allows to specify the potential addresser as a person, open to new cognition, capable of critical thinking.

Radio texts contain a large amount of cognitive information presented in the form of adapted scientific knowledge. The most important aspect in this respect is to take into account communicative expectations of the recipient of the relevant information density. The addressees and the recipients of radio programs are equal participants in the communication process, despite the lack of feedback from the recipients. The modal component of radio host's speech utterances can influence the emotions of the listeners, focus on the information that sounds in the broadcast and draw attention to the channel as a whole.

As specific discourse forming features of the educating radio discourse space-time (permanent fixed time and place where addressees and addressers of communication “meet”), goals (to expand, to increase the information available to the recipients of the modern information technologies), the sources of precedential texts (specific research development in this sphere) and discursive formulas (discursive formulas refer to special functionally relevant utterings inherent in communication in the respective social institutes, communication clichés that are treated as the keys to comprehend the entire system of relations in the relevant institution [3]): greeting, contact and radio sections announcing formulas:

В ефірі передача “Інтернет. Комп'ютер. Звук”.

Освітньо-пізнавальна програма для тих, хто не уявляє свого життя без комп'ютера та Інтернета. Хто вже знає багато, але хоче знати ще більше.

У випуску: рубрика “Новини корпорацій” розповість ...

Deutschlandfunk: Forschung aktuell. Computer und Kommunikation mit Maximilian Schoenherr.

Computer und Kommunikation mit Manfred Kloiber und die Themen: Internetanschluss — Ärger um die Vectoring-Entscheidung...

Such evidence of lexico-grammatical systematicity at routines of openings, transitions and closings gives a strong sense of the programme and its familiar and repeated structure. The routineness, created, repeated and sustained by the presenter, brings stability and familiarity to this mediated form of communication and thus simulates the kind of pseudo-intimacy.

The communicative direction of the educating radio discourse is at the crossroads of the major communicative problems of mass media (to inform, to educate, to entertain) and educational purposes (to disseminate knowledge, education, culture). These communicative tasks are implemented by using communicative strategies and tactics, the essence of which is to operate over addressee's knowledge, value categories, emotions, will. Communicative strategies and tactics are treated as addresser's intentions of different communicative scale [4].

The communicative strategy corresponds to the main purpose of communication, which is based on the main addresser's communicative intention, and is a combination of speech actions aimed at achieving the general communicative goal of a discourse considering the conditions within which communication takes place. A communicative strategy is manifested by a specific set of communicative tactics. A communicative tactic as a set of practical acts in the actual process of communicative interaction is aimed at achieving the goals in definite situations that contribute to the implementation of the communicative strategy. Language tools of different language levels serve as the methods of tactics implementation in verbal communication.

Educational and cognitive intentions of an addresser in the educating radio discourse in the sphere of the modern information technologies are manifested through the two key communicative strategies: the training strategy, the strategy of forming cognitive activity of the audience and through communicative tactics: the tactic of resorting to authoritative resources, the tactic of cognitive information dissemination, the tactic of communicative equality, the tactic of attracting attention of the audience.

The acoustic communication channel of the media discourse determines the use of language (phonetic, lexical, grammatical, stylistic) and media (musical background) means. Language and media means in the radio discourse form a media text unity and share a common functional orientation — to inform and to influence

The effective implementation of the tactic of influence in the radio discourse is caused by the recipient, his interests, needs and age characteristics. In addition, when creating a radio text one should keep in mind that the recipient of an oral message perceives it by ear only. This fact respectively imposes certain restrictions on the way of its presentation.

The compositional picture of a popular educating radio programme is characterized by versatility and repeatability and consists of an introduction, an announcement, a bulk presented by a series of informational messages and a conclusion.

Musical accompaniment is limited by a musical and speech jingle at the beginning of a radio programme to recognize it on the broadcast, musical inserts between sub-sections and musical backdrop at the end of the programme, signalling its completion. The lack of music in the reports can be explained by the influence of the extra linguistic factors as music enhances the emotionality of the verbal part, which proves to be undesirable for informational formats presupposing concentration on the informational aspect of the message.

Among the means aimed at exerting psychological influence on the audience, such as repetition of information segments, alternating male and female voices to keep the audience attention, fragmentation of information should be singled out.

Taking into account simultaneous perception of the sounding and substantial information, the first statement focuses the listener's attention on a single fact, but the most important one. In such a way the positive mood and the interest of the audience are achieved. Another important principle of structuring the radio programme is repetition of the information. This fact is caused by the difficulty of listening comprehension without previous knowledge. Careful selection of Key words and their adequacy provide adequate perception of information and interest in it.

The analysis of the communicative specifics of the type of discourse under study leads to the conclusion that the current educating radio discourse is a communicative-pragmatic phenomenon. Its position in the media sphere arises from the demand of the society for cognitive information, relevance of information and specifics of functioning of this type of discourse.

The specificity of the distinguished characteristics of the educating radio discourse makes it possible to refer it to the institutional discourse type. The communicative participants of the educating radio discourse are the people

seeking for new knowledge that proves to be the main value of the process of communication. Taking into account the channel of communication radio programmes can be assigned to the projective type of discourse implemented through mass media.

The revealed specific discursive parameters enable us to conclude that the educating radio discourse is singled out in the discursive system as a special formation of radio discourse.

The specificity of the educating radio discourse is caused by the interaction of the discursive features: addressee's orientation at education, radio genre identity, equal position of communicants, actual interactivity, certain repertoire of communication strategies and tactics. The effectiveness of the strategies and tactics in the educating radio discourse is provided by verbalized multi-levelled language means: phonetic, lexical, grammatical.

The educating radio discourse is focused on the objective logical reflection of the reality. The language repertoire used it strictly structured, concrete and concise lexical means are applied as the information density to be rendered in a single message is rather high.

The range of linguistic means rendering cognitive information is extensive and includes the following components: reductions, abbreviations (*CD, CD-ROM, CPU, DDR, USB, XP*) aimed at increasing the information density; passive constructions, indefinite-personal and impersonal sentences, i.e. absolute predominance of subject's impersonal semantics aimed at the objectivity of presentation:

За допомогою програми можна візуально схуднути, погладшати, вирівняти колір шкіри...

Йтиметься не про всі країни світу, а про ті, у яких кількість користувачів достатньо велика, щоб уникнути похибки підрахунків.

Fehler werden gemacht — das gehört zur Natur des menschlichen Wesens.

Doch wenn es um die Erstellung von Software, also von Programmen für Computer geht, sind Fehler absolut tabu.

Das soll sich mit einer veränderten Programmiersprache ändern.

The norms and the rules of creating utterances are related to the specifics of the auditory perception of the information. Short sentences with a simple grammatical structure, direct word order that is better perceived "by ear" prevail, multicomponent adverbial phrases distract from the main point are absent. If the expression has a complex structure, when rendering it its semantic division is emphasized by pauses and intonation.

Financial Times зазначає, що плани на запровадження такого податку є частиною плану реформування захисту авторського права, яке започаткував Євросоюз.

Es gibt auch noch eine zweite Übersetzung von "Gated Communities", nämlich die der "geschlossenen Gesellschaft", die sich abschottet.

One of the specific features of all the texts of the educating radio discourse is their particular terminological capacity. A large number of terms (*Adapter, Backup, Buffer, Home, Image, Mousestick, Profile*; клієнт, компіляція, лінкер, Інтернет, контролер, сервер, хакер, відеоплеєр, провайдер, вінчестер, браузер) the names of corporations (Canon, Compaq, IBM, Intel, Linux, Microsoft, Sony and Toshiba) and products of informational technologies (*Motherboard, Bluetooth, Walkie-Talkie, анлімітуд, фаєрволз, вокі-токі, смарт хоум, вай фай, глобал гезеринг, солюшенс, хай-тек*) enable to consider them the text markers, reflecting the shape of the discourse as the most common set of linguistic tools used by interlocutors to implement the main cognitive goal of this type of the radio discourse.

In the educating radio discourse the neutral background of the written literary norm prevails, though some language means providing the second part of the communicative task — the influence function aimed at evoking listener's interest can be traced, i.e. special tools that create the effect of convergence of the author with the audience: rhetorical questions, parenthesis; vocabulary with emotional and evaluative connotation; inversion, emphasizing the evaluative components of the sentence; various communicative means of rendering aesthetic information borrowed from the fiction discourse repertoire: the use of epithets, comparisons, metaphors:

Комп'ютерні технології в навчанні — на користь чи ні?

То як можливо відокремити технологію від виробництва чи навіть від навчання?

Doch ist das Fehlerproblem so überhaupt in den Griff zu bekommen?

Was bringt die EU-Datenschutzgrundverordnung?

... при розрахунку, скажімо, у супермаркеті.

Allerdings kam bei dieser Diskussion ja durchaus auch heraus, dass die Hacker mit ihren Medien gar nicht die besseren Journalisten sein wollen.

Постійне використання комп'ютерів у школі має негативні наслідки.

Після вдалої кампанії на Kickstarter у минулому році про українські компанії написали багато зарубіжних ЗМІ.

... через звичайні термінали.

Und dazu gehört auch, dass die Hacker eine immer intensivere Medienarbeit betreiben.

Das finde ich den eigentlich untragbaren Zustand.

Dialogue is an effective communicative factor in radio communication. Dialogical speech manifestation proves to be rather difficult as dialogue in mass media communication is a kind of imitation of personal communication. Dialogical principle presupposes focusing on the recipient and the desire to interact with him. Moreover, this interaction occurs with the listeners' predictable semantic positions.

In the analyzed educating radio discourse the dialogical nature of speech is conditional, as the addressees of the radio programs are not directly involved in the interaction. That is why the presenter makes an effect of involving the addressees into the interaction through personification of his speech, self-presentation:

*В студії журналіст Олександр Кутуєв. З вами був Олександр Кутуєв.
Computer und Kommunikation mit Maximilian Schoenherr.*

Besides question-answering units, direct and indirect addressing, impulse to mental actions, use of “we-structures“, indicating the bilateral nature of communication are widely used: *згадаємо, пам'ятаєте, долучайтесь до нас; erinnern Sie sich. Darüberhinaus beantworten wir die Frage, welche Rolle in diesem Szenario das Fernsehgerät noch hat.*

Speaking of the prosodic structure of the educating radio discourse, it should be noted that the audio aspect of the radio and TV information is particularly sensitive. Radio and television are traditionally recognized as the media expected to form the standard language at all linguistic levels, including, primarily, the level of pronunciation.

Announcers' vocational training presupposes professional education, mastering the rules of rhetoric, reading technology and, especially the rules of pronunciation. Announcers are considered to be “legislators“ of orpho-epic rules. Their pronunciation is distinguished by strict observance of pronunciation rules. Besides normative pronunciation, proper distribution of semantic accentuation, the intonational structure of speech, the overall tone of the message rendering evaluative attitude of the announcer (speaker) to the information rendered, tempo and rhythm are the most important characteristics of speech.

Sometimes these characteristics are treated in the unity as a complex speech phenomenon — temporythm. This approach seems reasonable

as the tempo and the rhythm are interrelated and simultaneously implemented. Significant is the amount of utterings and their alternation in the discourse, the number and alternation of speech tacts in the uttering, the number and duration of pauses. All this contributes to the expressiveness of the message. High tempo is evaluated positively, as it is associated with the colloquial speech, which is characterized by individuality, spontaneity, expressiveness.

The speakers have good diction, pleasant tone of voice, proficient phonetic communicative tools conveying the tone and the expression of a message, a favourable manner of speaking.

The modern radio discourse aims at accessible and attractive perception of the information for the listener, that results in maximum approximation of the way of presenting information to the natural conversational style. The speech must be understandable for the listener.

Schematization of the offered information material, certain frequency of linguistic clichés, lack of creative modelling when preparing radio broadcasts can't help influencing the oral form of their representation. Duplicated text passages, sets of words and numbers, music items in clearly defined places form the announcers' "addiction" to the material. All this results in a cursory reading of clichés phrases, lack of accentuation, pausing at less informative segments of speech, thus creating an illusory effect of speaking by the announcer when reading radio texts.

The segmental level of the Ukrainian and German discourse under study is worth special attention because of the terminological loading of Anglo-American origin. The borrowed lexemes and proper names (names of corporations, trademarks, software) are subjected to phonetic adaptation in the phonetic systems of the borrowing languages.

The results of the experimental phonetic study show that phonetic adaptation of the Anglo-American borrowings in the educating radio discourse causes allophonic variation of the vowel and consonant English phonemes in the German and Ukrainian speech causing diaphonic relations (in the form of co-existing sound variants) between the phonetic systems of the languages in contact. The functioning of innovative units (xenophones) in the phonetic systems of the borrowing languages follow the pattern of the corresponding phonemes of the donor language is proved. Acoustic characteristics of the xenophones are experimentally ascertained, the interferential influence of the donor language is proved.

The mechanisms of allophonic variation of the vowel and consonant English phonemes in the German and Ukrainian educating radio discourse are the following: replacement of the original English phoneme by a corresponding phoneme of the recipient language, whereas most phonetic variants demonstrate the English phonemes having no correspondences in the German and Ukrainian languages; sound convergence (conveying of two foreign phonemes by one phoneme of the borrowing language); sound divergence (conveying of one phoneme of the borrowed word by different phonemes of the borrowing languages); syntagmatic substitution (replacement of one phoneme of the donor-language by several phonemes of the recipient language); xenophones implementation.

The study demonstrates different degree of phonetic adaptation of the Anglo-American borrowings in the vowel and consonant systems of the recipient languages: both vowel systems tend to set diaphonic relations, while the consonant systems of both borrowing languages largely expand their phonemic inventory with xenophones when pronouncing English-American borrowings in the educating radio discourse.

The results of the statistical analysis obtained during the study make it possible to classify the xenophones [r], [dʒ], [w] as those having an interferential character as well as the xenophone [s] in the pre-vowel position and the phoneme combinations [sp] and [st] in the initial position as a regularity that spreads over a significant part of the borrowed English-American lexical units in the German educating radio discourse. However, statistics show that the use of the xenophones [p], [θ] in the German and Ukrainian speech, of the xenophone [r] in the Ukrainian speech, of the xenophone [d] in the final position and of the dark [ɪ] in the German speech is not a regular phenomenon and can be considered at the present moment as a general tendency of the phonetic systems of the languages under study.

It is proved that the Ukrainian language to a much lesser extent compared with German increases its phonemic inventory with the xenophones of English origin when pronouncing English-American borrowings within the field of informational technologies that may be regarded as a specific language feature of the Ukrainian educating radio discourse.

The results of the analysis of the modern educating radio discourse enable to draw the following conclusions. Discourse forming characteristics of the educating radio discourse determine its linguistic representation, which is universal in the languages under study. The specific language peculiarities

are revealed in some aspects of the languages within the analysed type of the institutional discourse caused by:

- typological class of the languages under study: analytic-synthetic structure of the German and synthetic structure of the Ukrainian language;
- the degree of the interaction of the languages under study with the English language: intense contact of German leads to the increased phonemic inventory when pronouncing English-American borrowed lexemes within the educating radio discourse.

REFERENCES AND NOTES

1. Добросклонская Т. Г. Медиатекст: теория и методы изучения // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 10: Журналистика. — 2005. — № 2. — С. 28–34.
2. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации [Электронный ресурс] / Г. Г. Почепцов. — Режим доступа: <http://www.nir.ru/socio/articles/poch.htm>
3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. — Волгоград: Перемена, 2002. — С. 209.
4. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. — Омск, 2006. — 288 с.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2017

УДК 811.111+81'373:81'276.2

К. Ю. Іграк

ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНІ ЕЛЕМЕНТИ ВІЙСЬКОВОЇ ЛЕКСИКИ

У статті розглядається військова термінологія як об'єкт лінгвістичного дослідження, а саме емоційно забарвлена лексика, зокрема військовий сленг. Також висвітлюються питання вживаності та доцільності досліджуваної частини військової лексики.

Ключові слова: емоційно забарвлена лексика, військова термінологія, функціонування лексики, військовий сленг.

В статье рассматривается военная терминология как объект лингвистического исследования, а именно эмоционально окрашенная лексика, в частности военный сленг. Также освещаются вопросы применимости и целесообразности исследуемой части военной лексики.

Ключевые слова: эмоционально окрашенная лексика, военная терминология, функционирование лексики, военный сленг.

The article deals with military terminology as an object of linguistic research, emotive lexis, in particular military slang. The article also highlights the issues of applicability and appropriateness of military lexis that was studied.

Key words: emotive lexis, military terminology, lexicon functioning, military slang.

Філософська концепція нашого часу постулює абсолютний пріоритет інформації над іншими складовими буття, і як наслідок цього явища вживання термінів в сучасних умовах більше не є прерогативою фахівців в тій чи іншій галузі. На думку С. В. Гріньова, “зростання числа термінів різних наук випереджає зростання числа загально-вживаних слів мови, і тому в даний час число термінів окремих наук перевищує число загально-вживаних слів”. Природно, що ця тенденція має суттєвий вплив на лінгвістичний простір засобів масової інформації. Сьогодні будь-яка газетна стаття і новинна програма міс-

тять безліч термінів із самих різних сфер: від політики і військової справи до біології та косметології [1: 56].

Військова термінологія безпосередньо пов'язана з політичними процесами будь-якого суспільства. Вся історія людства, в певній мірі, є історія воєн. В сучасних умовах, коли засоби масової інформації мають доступ до висвітлення різних політичних подій, в тому числі і військових конфліктів, військова лексика регулярно використовується політиками, журналістами, дипломатами, а також звичайними людьми. Іншими словами, сфера вживання військової термінології давно не обмежується використанням її військовими фахівцями в ході різних військових операцій і повсякденному житті армії.

Потрапляючи в інформаційне середовище, термін перестає функціонувати тільки у вузькоспеціальних контекстах. Це неминуче впливає на термінологічну суть спеціальної одиниці і спричиняє появу нових закономірностей функціонування термінів [2: 16].

Крім термінології, в англійську військову лексику включаються емоційно забарвлені слова і вирази. Загальноживана частина емоційно забарвленого шару англійської військової лексики складається зі слів і словосполучень, які використовуються для вираження певних військових понять. Наприклад, для такого поняття, як “просуватися”, є наступні емоційно забарвлені синоніми: to dash; to drive; to forge ahead; to pour; to push; to race; to roll; to spear-head; to steamroll; to surge; to sweep; to thrust і ін. [3: 179].

Лексичні одиниці, що позначають поняття “наносити удар, діяти”, використовуються метонімічно для позначення суміжної ознаки даного поняття, а саме “просуватися з боями” (зазвичай з прийменниками або іншими словами, що вказують напрямом). Наприклад, to crush (forward); to fight one's way forward; to hammer (southward); to knife (ahead); to pound (forward); to slash (slice); to strike (west). Ще кілька прикладів подібних елементів цієї частини емоційно забарвленої лексики: shoot-and-scoot missile “ракета на рухомій пусковій установці”; up-hill struggle “завзятий (важкий) бій”; pin pricks “удари на короткий час”; see-saw, ding-dong, tug of war “бої з перемінним успіхом”; Doom's Day weapon “термоядерна зброя”; cloak and dagger service “секретна служба”; silent service “підводний флот” [4: 96].

Значна частина термінів подібного роду має літературне походження. Однак зустрічаються утворення, що виникли в усному мов-

ленні. Переважна кількість слів і поєднань цього шару військової лексики має позитивне емоційне забарвлення. При утворенні такої лексики використовуються широковживані слова, які не мають відношення до воєнної термінології, і вирази, що поєднують загальновідомі військові терміни. Маловживаній частині емоційно забарвленого шару англійської військової лексики характерно наступне:

— слова і словосполучення досліджуваної частини військової лексики виникають в основному серед особового складу збройних сил англомовних країн і вживаються, як правило, тільки в збройних силах, хоча деяка кількість одиниць може розширити сферу свого вживання;

— лексика виникає і вживається як в письмовому, так і в усному мовленні. Однак переважна кількість слів і поєднань цієї частини виникає в усному мовленні і тільки фіксується в літературі, що сприяє їх закріпленню в мові;

— ця частина включає лексику різноманітного емоційного забарвлення;

— подібні слова і поєднання в різному ступені незрозумілі при вживанні поза збройних сил. Однак на відміну від деяких категорій військової лексики серед них переважають лексико-фразеологічні одиниці, які не зрозумілі або мало зрозумілі для осіб, які не пов'язані зі специфічними умовами військової справи, армії і т. д. [5: 61].

Емоційно забарвлену військову лексику можна поділити на лексику літературного походження і характеру, розмовну лексику і військовий сленг, який є специфічною частиною емоційно забарвленого шару англійської військової лексики.

З точки зору вживаності військовий сленг можна розділити на дві частини. Перша частина (порівняно нечисленна) вживається досить широко і входить як складовий елемент в просторічну лексику англійської мови (яка позначає військові поняття). Наприклад, *leatherneck* “морський піхотинець”; *brass hat* “генерал”; *GI* “солдат”; *flat top* “авіаносець”.

Друга частина (більш численна) має вузьку сферу вживання, переважно використовується збройними силами англомовних країн. Ця частина військового сленгу складається зі специфічної просторічної військової лексики. Наприклад, *loot* “лейтенант”; *in the bucket* “в трубці” (відхилення ракет в заданих межах); *slick* “неозброєний вертоліт”.

Військовий сленг відрізняється від загальнонародної просторічної лексики наступними характерними властивостями:

- використанням вузькоспеціальної військової термінології як в переносному сенсі, так і при словотворенні різного роду;
- використанням скорочень;
- запозиченням з гангстерського жаргону;
- порівняно більш інтенсивним запозиченням з іноземних мов;
- різко специфічним емоційним забарвленням (при переважанні елементів з негативною згрубілим забарвленням) [6: 118].

Крім просторічної лексики, у складі військового сленгу слід особливо виділити вульгаризми, жаргонізми декласованих елементів, що не позначають спеціальні військові поняття, але вживаються в збройних силах США і Англії більш інтенсивно, ніж в інших сферах діяльності.

Слід зупинитися на такому практичному питанні, як переклад емоційно забарвлених елементів англійської військової лексики. Мова йде не про переклад окремих слів і поєднань, узятих самі по собі, поза контекстом. Переклад окремих складових одиниць будь-якого контексту повинен проводитися з урахуванням усього комплексу змісту і мовної форми перекладного матеріалу. Важливою є загальна функціональна відповідність в певному стилістичному плані. При цьому слід пам'ятати, що одні й ті ж види мовних стилів мають різні норми в українській і англійській мовах. Наприклад, військово-публіцистичний стиль в українській мові з точки зору лексичних особливостей характерний переважанням статутних термінів і вживанням порівняно невеликої кількості емоційно забарвлених елементів української військової лексики. Розмовно-просторічний стиль мови військово-службовців в українській мові характеризується вживанням набагато більшої кількості статутних термінів, ніж в англійській мові, і значно меншою насиченістю військової просторічної лексики, елементи "грубої" лексики в українській мові зустрічаються вкрай рідко [7: 86].

Перекладач не повинен прагнути будь-що перекласти кожне слово, точно передаючи його емоційне і стилістичне забарвлення, бо кінцевий загальний якісний результат не буде відповідати з нормами даного виду (підвиду) мовного стилю в українській мові.

Загальна стилістична відповідність часто досягається заміною більшості емоційно забарвлених елементів англійської мови відповідними українськими термінами.

Передача декількох окремих англійських розмовно-просторічних слів і виразів за допомогою відповідних їм по стилю і емоційному забарвленню лексичних одиниць цілком достатня для досягнення загальної стилістичної адекватності (з точки зору передачі лексичних особливостей стилю оригіналу). Однак в тих випадках, коли певне емоційно забарвлене слово або вислів в англійському тексті виконує особливі експресивні функції, необхідно вирішувати питання і про особливий спосіб його передачі при перекладі.

Деякі слова і поєднання специфічної частини англійської військової лексики мають відповідності в українській військовій лексиці, наприклад, *civ-vie street* “громадянська служба”; *ack-ack* “зенітка”. Однак таких відповідностей дуже мало.

Ознайомлення з основними особливостями англійської військової лексики, безсумнівно, надасть вагому допомогу особам, які займаються читанням і перекладом військової літератури англійською мовою. Однак для правильного і точного розуміння і перекладу військових текстів необхідні перш за все ґрунтовні знання в області організації, озброєння і способів бойового використання збройних сил країн, які розмовляють англійською мовою.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Гринев С. В. Введение в терминоведение / МГУ, Московский пед. ун-т. — М.: Московский лицей, 1993.
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка. — М.: Высшая школа, 1989.
3. Нелюбин Л. Л. Частотный англо-русский военный словарь-минимум. — М.: Воениздат, 2004.
4. Пасечник Г. А. Англо-русский словарь-минимум военной терминологии. — М.: Высшая школа, 1996.
5. Василенко Д. В. Словообразовательные процессы в сфере военной лексики // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур: матеріали II міжвузівської коференції молодих учених. — Донецьк: ДНУ, 2004.
6. Колгушкин А. А. Лингвистика в военном деле. — М.: Воениздат, 1970.
7. Шевчук В. Н. Производные военные термины в английском языке. — М.: Воениздат, 2003.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2017

СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ ТОПОНІМІВ ГЕРМАНСЬКИМИ МОВАМИ

Стаття ґрунтується на результатах дослідження, спрямованого на вивчення специфіки перекладу українських топонімів німецькою та англійською мовами. Автором визначаються прийоми перекладу, що дозволяють найбільш адекватно відтворити фонографічну та внутрішню форму українських топонімів різних видів. За результатами дослідження зроблено висновок про наявну фонографічну варіативність ономастичних відповідників українських топонімів у германських мовах.

Ключові слова: специфіка перекладу, українські топоніми, німецька та англійська мови, прийоми перекладу, фонографічна та внутрішня форма, фонографічна варіативність, ономастичні відповідники, германські мови.

Статья основывается на результатах исследования, направленного на изучение специфики перевода украинских топонимов на немецкий и английский языки. Автором определяются приемы перевода, позволяющие наиболее адекватно воспроизвести фонографическую и внутреннюю форму украинских топонимов разных видов. По результатам исследования сделан вывод о фонографической вариативности ономастических соответствий украинских топонимов в германских языках.

Ключевые слова: специфика перевода, украинские топонимы, немецкий и английский языки, приемы перевода, фонографическая и внутренняя форма, фонографическая вариативность, ономастические соответствия, германские языки.

The article is based on the outcome of the research aimed at studying the peculiarities of translating Ukrainian geographical names into the German and English languages. In the focus of the investigation there are translation means which allow to render the phonographical shape and inner form of the different kinds of Ukrainian toponyms in the target languages adequately. As a result reasonable phonographical variability of onomastic correspondences of Ukrainian toponyms in Germanic languages was revealed.

Key words: the peculiarities of translating, Ukrainian geographical names, the German and English languages, translation means, the phonographical shape

and inner form, Ukrainian toponyms, phonographical variability, onomastic correspondences, Germanic languages.

Постановка проблеми. Проблема перекладу онімів посідає важливе місце у парадигмі сучасного перекладознавства, що підтверджує актуальність дослідження особливостей відтворення змісту різних видів онімної лексики як для загальної теорії перекладу, так і для національних перекладацьких практик. Значний внесок у сучасну ономастику та теорію перекладу зробили такі видатні вчені, як Ю. О. Карпенко, Є. С. Отін, В. М. Калінкін, О. Ю. Карпенко, О. В. Суперанська, В. І. Карабан, І. В. Корунець, Т. В. Іваніна [2].

Актуальність дослідження визначається недостатнім вивченням проблеми фонетичної та орфографічної варіативності ономастичних відповідників українських топонімів при перекладі на німецьку та англійську мови. *Новизна дослідження* вбачається у тому, що вперше здійснюється аналіз українських топонімів із метою визначення прийомів перекладу, що дозволяють найбільш повною мірою відтворити фонографічну та внутрішню форму цих географічних назв у німецькій та англійській мовах з урахуванням типологічних відмінностей у цільових мовах.

Під час проведення дослідження було використано такі методи, як метод теоретичного аналізу для узагальнення результатів попередніх розвідок із проблематики дослідження, дескриптивний метод для опису досліджуваних лінгвістичних феноменів, зіставний метод для системного порівняння особливостей творення та функціонування топонімів у слов'янських (українська) та германських (англійська і німецька) мовах.

Об'єктом дослідження є українські топоніми та їх перекладацькі відповідники, зафіксовані в двомовних словниках. *Предмет дослідження* — фонографічна форма та змістова складова досліджуваних географічних назв. Метою дослідження слід вважати вивчення основних труднощів здійснення адекватного перекладу автентичних українських топонімів англійською та німецькою мовами. Реалізація мети передбачає вирішення таких завдань:

- здійснити системний аналіз фонографічної структури українських географічних назв, їх англійських і німецьких відповідників;
- визначити роль змістової складової топонімів;

• схарактеризувати принципи підбору ономастичного відповідника у мові перекладу (англійській і німецькій) та методи їх реалізації.

Дослідження виконувалось на матеріалі топонімів, відібраних методом часткової вибірки з українсько-англійських і українсько-німецьких країнознавчих словників, загальною кількістю 1000 одиниць.

Під час здійснення дослідження топоніми та їх перекладацькі еквіваленти, зафіксовані у словниках, розподілялись на 5 груп за принципом підбору ономастичного відповідника у мові перекладу та методам його реалізації, а саме:

1) принцип звукової подібності, який може реалізовуватися методом транскрипції;

2) принцип графічної подібності, реалізація якого здійснюється методом транслітерації;

3) принцип адаптації до граматичної системи мови перекладу, провідною ознакою якого є застосування методу морфограматичної модифікації, за яким передбачається адаптація власної назви до мови перекладу;

4) принцип урахування історичної традиції номінації певного об'єкта, реалізація якого здійснюється методом традиційного найменування;

5) принцип збереження внутрішньої форми, що характеризується застосуванням методу калькування.

Більшу частину виборки топонімів за структурним аспектом класифікації Heikki Sarkka [4] складали центральні топоніми, визначальною рисою яких є той факт, що їхня внутрішня синтаксична структура не піддається аналізу, тому що до їхнього індивідуалізуючого значення входить мінімальний набір найбільш суттєвих характеристик географічного об'єкта. Проте було зафіксовано незначну групу топонімів, які в своїй структурі мають класифікувальний компонент: *Південний Буг — the Southern Bug (англ.), der Südbug (нім.); Запорізька Січ — Zaporizhian Sich (англ.), Zaporizhian Sich (нім.); Слобідська Україна — Sloboda Ukraine (англ.), die Sloboda Ukraine (нім.)*.

Аналіз одержаних результатів дозволив дійти таких висновків:

1. При перекладі 10 % топонімів англійською та 15 % німецькою мовою було застосовано метод морфограматичної модифікації (додавання закінчення -i- топоніму в англійській та німецькій мові, заміна

прикметника на іменник, додавання артиклю) у поєднанні з прийомом транслітерації. Напр.: *Бабій Яр* — *Babii Yar* (англ.); *Слобідська Україна* — *Sloboda Ukraine* (англ.); *Майдан Незалежності* — *der Majdan Nesaleschnosti* (нім.).

2. Близько 35 % топонімів перекладались англійською і 32 % німецькою за принципом звукової подібності одиниці перекладу до цільової одиниці оригіналу, тобто за допомогою прийому транскрипції. Напр.: *Чорнівці* — *Chornivtsi* (англ.); *Київ* — *Kyiv* (англ.); *Хрещатик* — *Khreshchatuk* (англ.), *der Chreschtschatuk* (нім.); *Бесарабка* — *Besarabka* (англ.), *Молдаванка* — *Moldavanka* (англ.); *Подол* — *Podol* (англ.); *Річ Посполита* — *Rich Pospolyta* (англ.), *Запорізька Січ* — *Zaporizhian Sich* (англ.); *Дніпро* — *the Dnipro* (англ.); *Хортиця* — *the Khortytzia* (англ.); *Харків* — *Kharkiv* (англ.).

3. В основу перекладу 18 % досліджуваних топонімів англійською мовою та 17 % німецькою було покладено принцип урахування внутрішньої форми, що реалізовувався за допомогою прийому калькування. Наприклад: *Чорне море* — *the Black sea* (англ.), *das Schwarzes Meer* (нім.); *Майдан Незалежності* — *the Independence Square* (англ.), *der Platz der Unabhängigkeit* (нім.); *Лівобережна Україна* — *Left-bank Ukraine* (англ.), *die Linksuferige Ukraine* (нім.).

4. Власне принцип графічної подібності (принцип транслітерації) лежить в основі перекладу 22 % англійською та 23 % німецькою: *Буг* — *the Bug [bvg]* (англ.), *der Bug* (нім.); *Україна* — *Ukraine* (англ.), *die Ukraine* (нім.).

5. Принцип урахування історичної традиції номінації географічного місця (метод традиційного найменування) виявився більш характерним для перекладу одиничних центральних топонімів — відповідно 15 % топонімів перекладались таким чином англійською та 13 % німецькою. Напр.: *Дунай* — *the Danube* (англ.), *die Donau* (нім.); *Дніпро* — *the Dnieper* (англ.), *the Dnepr* (англ.), *der Dnepr* (нім.); *Харків* — *Kharkov* (англ.), *Charkow* (нім.); *Карпати* — *the Carpathians* (англ.), *die Karpaten* (нім.); *Крим* — *the Crimea* (англ.), *die Krim* (нім.).

З огляду на зазначене вище було б доцільним переглянути українські топонімічні назви, перекладені англійською та німецькою мовами до 1990 р., і адаптувати їх до нової системи транскодування, дотримуючись принципу відображення національно-мовної приналежності українського етносу. Перспективою подальшого досліджен-

ня є опрацювання проблеми перекладу різних видів українських топонімів та варіативності їх ономастичних відповідників на матеріалі інших германських і романських мов.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Великий сучасний німецько-український, українсько-німецький словник. — Донецьк: БАО, 2009. — 944 с.
2. Іваніна Т. В. Методи формування ономастичних відповідників при перекладі топонімів (на матеріалі англо-українських словників) [Електронний ресурс] / Т. В. Іваніна // Філологічні трактати. — 2010. — № 1. — С.118–120. — Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Filtr/2010_1/10itvaus.pdf.
3. Українсько-англійський словник: близько 200 000 слів. — Вінниця: Нова Книга, 2009. — 1040 с.
4. Heikki S. Translation of Proper Names in Non-fiction Texts / Sarkka Heikki [Електронний ресурс] // Translation Journal. — Режим доступу до ресурсу: <http://accugapid.com/journal/39proper.htm>

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017

УДК 82.035

Т. М. Королева

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ МАШИННОГО ПЕРЕВОДА

В статье рассмотрены основные лингвистические проблемы, усложняющие работу систем машинного перевода (МП). Описаны перспективы развития различных видов МП и главные направления совершенствования знаний в теории и практике перевода.

Ключевые слова: машинный перевод, адекватность, полисемантическая, алгоритмы систем перевода.

У статті розглядаються головні лінгвістичні проблеми, що ускладнюють роботу систем машинного перекладу (МП). Описані перспективи розвитку різних типів МП та головні напрями вдосконалення знань щодо теорії та практики перекладу.

Ключові слова: машинний переклад, адекватність, полісемантичність, алгоритми систем перекладу.

Some principle linguistic problems that complicate the automatic translation systems processing are discussed in the article. The perspectives of automatic translation systems development and main trends of translation research both -theory and practice — are read.

Key words: automatic translation, adequacy, polysemantics, algorithms of translation systems.

Задача машинного перевода ставит перед разработчиком множество различных проблем. Не вдаваясь в технические проблемы, решение которых целиком зависит от профессионализма разработчика, остановимся на тех, которые делают задачу МП особенно сложной и нетривиальной. Все они лежат в трех областях:

- проблемы неоднозначности;
- проблемы структурного и лексического различия между языками;

- проблемы грамматических конструкций, состоящих из нескольких слов, таких как идиомы и словосочетания.

Рассмотрим поочередно особенности каждой из вышеуказанных проблем в письменной форме МП.

Проблема неоднозначности высказывания или предложения — одна из наиболее сложных для программистов и филологов, занимающихся вопросами машинного перевода. Очевидным наилучшим вариантом для перевода является такое положение, при котором каждое слово языка имело бы одно значение. Но это далеко не так. Наличие полисемантической (лексической, синтаксической (структурной) и фонетической неоднозначности) значительно усложняет процесс машинного перевода и дешифровки устного речевого сигнала.

Неоднозначность достаточно часто встречается во всех естественных языках. Случай, когда предложение может иметь несколько значений, — это скорее правило, чем исключение. Усложняет работу и то, что неоднозначности могут накапливаться. Например, если предложение состоит из двух слов и каждое может иметь два значения, в худшем случае его можно перевести четырьмя разными способами. Естественно, может понадобиться рассмотреть все возможные случаи перевода, чтобы выбрать только один из них. Таким примером является следующий, где полисеманτικότητα слова “get” при переводе на украинский язык является той ключевой единицей, которая влияет на адекватность передачи смысла в переводном варианте.

When you get it. You get it. Коли ти це отримувси. Ти розумієш.

Как правило, в частных случаях использование некоторых правил [1] сильно упрощает работу МП. Например, сочетаемость и последовательность употребления частей речи в определенном языке,

Структурные и лексические различия языков при переводе часто приводят к проблеме “языковых пробелов”. Это означает, что на одном языке приходится использовать целое предложение, чтобы выразить то, на что в другом языке используется всего одно слово. К этому же случаю можно отнести и слова, которые не имеют полностью адекватного перевода на другие языки: английское “cottage”, русское “дача”, или “загородный дом” и т. п. Приведем еще один пример:

The better stain gette в переводе звучит: *Найкращий уловлювач плям.*

В этом случае переводчику приходится пользоваться неологизмом или приводить необходимое пояснение. Следует отметить, что не

всегда может увенчаться успехом кропотливая работа разработчиков по внесению подобных типов трансформаций в лексикон машинного словаря. Что вполне понятно при быстрых темпах появления неологизмов и заимствований во всех современных языках. В таком случае наиболее эффективным способом коррекции переводного варианта является постредактирование.

К структурным различиям относятся не только различия в грамматическом построении самих языковых единиц, но и различное семантическое толкование одной структуры разными языками. Не следует упускать из виду и те случаи, когда два языка имеют две одинаковые конструкции, но с разными ограничениями для них. Из-за этого перевод нельзя произвести наиболее тривиальным способом. Например:

Everything we do is driven by you. Все, що ми робимо, керовано тобою.

Видно, что разница между английским языком и украинским в том, что в английском дополнительное придаточное предложение вводится беспредложным соединением с главным, а в украинском — предложным. Это делает грамматический перевод почти невозможным для систем, которые не производят абстрактных синтаксических построений (то есть для систем прямого перевода).

Сложные конструкции — идиомы и словосочетания, это еще одна из насущных проблем, требующих однозначного решения при МП. Одним из таких примеров может служить нижеприведенная реклама.

Buy a ticket TO THE CONCERT. Купи билет НА КОНЦЕРТ.

Фонетические особенности речи, зафиксированные в орфографии, также представляют собой определенные загадки для письменной формы МП.

They're g-r-r-r-eat! Вони ч-у-у-у-дові!

Следует отметить, что фактически всеми системами осуществляется перевод только на уровне поверхностного синтаксиса, поскольку еще не разработаны эффективные модели формального представления смысла, носителем которого может выступать язык-посредник — интерлингва, хотя для отдельных узких отраслей такие модели строятся (например, МЕТЕО и LingoWare). Специалисты связывают построение адекватных систем МП с развитием искусственного интеллекта: машина сможет переводить с одного языка на

другой, когда научится думать, как человек [2]. Это — одно из перспективных направлений повышения эффективности МП. На современном этапе создание квантовых компьютерных систем делает это направление одним из наиболее перспективных для использования в МП.

Другой путь совершенствования МП, более доступный на современном этапе, — составить корпус переводных соответствий на интересующих языках. Можно предположить, что такие работы ведутся многими разными командами, но их действия не скоординированы, и потому результат — мал.

Критики современных систем МП полагают, что установка на жанровую ограниченность (научить машину сначала понимать совсем простые, специально отобранные тексты) на практике привела к тому, что задача моделирования естественного языка фактически уступила место задаче моделирования ограниченных (и крайне примитивных) подъязыков отдельных отраслей знания. При этом наилучшего результата на этом пути, как было сказано выше, достигла канадская система TAUM-МЕТЕО, отлично выполняющая задачу англо-французского перевода сводок погоды. Простейшим видом систем такого рода являются автоматические разговорники для туристов, предлагающие пользователю более или менее разнообразные “меню” стандартных вопросов и ответов на двух или нескольких языках [3].

Нельзя не упомянуть и о развитии онлайн-технологий перевода, которые имеют большое значение и все больше привлекают внимание пользователей. Этот вид МП незаменим в случаях, когда человек нуждается в срочной информации или не знает языка, на котором ему приходится общаться в настоящий момент.

Следует отметить, что качество перевода, предлагаемого компьютерными системами, в последнее время значительно улучшилось. Это касается главным образом научно-технических текстов. При этом важно сказать и о том, что квалифицированные переводчики редко используют МП и предпочитают полагаться на свой опыт и знания.

В заключение следует сказать несколько слов о перспективах развития машинного перевода. Данный вопрос связан с дальнейшей разработкой и углублением теории и практики перевода, как машинного, так и “человеческого”. Для развития теории важны результаты

сопоставительного языкознания, общей теории перевода, теории закономерных соответствий, способов представления знаний, оптимизации и совершенствования лингвистических алгоритмов. Новые и более эффективные словари с необходимой словарной информацией, строгая терминологизация лексики. Теория и практика работы с подязыками помогут повысить качество перевода лексических единиц. Формальные грамматики, ориентированные на перевод, дадут возможность оптимизировать алгоритмы нахождения переводных соответствий в данной коммуникативной ситуации, которая может быть описана в рамках соответствующих прикладных теорий представления знаний. Наконец, новые возможности программирования и вычислительной техники также будут вносить свой вклад в совершенствование и дальнейшее развитие теории и практики машинного перевода.

ССЫЛКИ И ПРИМЕЧАНИЯ

1. Кво Ч. К. Технологии перевода. — М.: Академия, 2008. — 252 с.
2. White J. S. How to Evaluate Machine Translation // Computers and Translation / H. L. Somers (ed.). — Amsterdam: John Benjamins, 2003. — 211 p.
3. Austermuhl F. Electronic Tools for Translators. — Manchester: St. Jerom Publishing, 2001. — 134 p.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2017

ФИЛОСОФСКИЙ, ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ, ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ И ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ ПЕРЕВОДА И ЕГО ПРАКТИЧЕСКИЕ ТИПЫ

У статті розглядаються філософський, психологічний, лінгвістичний та літературознавчий аспекти художнього перекладу та його практичні типи. В залежності від акцентування на одному чи декількох зі змістовних компонентів оригіналу обов'язково формується один з практичних типів перекладу: вільний, прикрашаючий, дослівний, адекватний чи коментуючий.

Ключові слова: літературознавчий аспект перекладу, філософський аспект перекладу, психологічний аспект перекладу, лінгвістичний аспект перекладу.

В статье рассматриваются философский, психологический, лингвистический и литературоведческий аспекты художественного перевода и его практические типы. В зависимости от акцентирования переводчиком одного или нескольких содержательных компонентов оригинала обязательно формируется один из практических типов перевода: свободный, украшающий, дословный, адекватный, комментирующий.

Ключевые слова: литературоведческий аспект перевода, философский аспект перевода, психологический аспект перевода, лингвистический аспект перевода.

The article overviews philosophical, psychological, linguistic and literary aspects of literary translation. Depending on whether the interpreter emphasizes one or more parts of the source text the following types of translation are necessarily formed: free, inaccurate, adequate, commentary.

Key words: literary aspect of translation, philosophical aspect of translation, psychological aspect of translation, linguistic aspect of translation.

Лингвистический перевод с любой степенью приближения к оригиналу (в отличие от дословного и концептуального переводов) есть всегда, как уже было сказано, сюжетной отделкой, которая от настоящей (то есть официальной, самим автором заявленной) отличается тем, что переводчик уверяет себя (и то не всегда), что он переводит, а не обрабатывает по-своему, хотя на самом деле он тоже является “*обработчиком*”.

Законы, согласно которым субъективное желание переводчика перевести оригинал адекватно порождает объективно его обработку, очень сложные: здесь и философия (действительность и ее художественное отражение), и эстетика (специфика художественного творчества), и психология (беллетристика как речевой акт) и лингвистика (законы языков оригинала и перевода), и литературоведение (внеязыковые компоненты художественного образа) и др.

Осмысление этих законов является прерогативой переводчиков-теоретиков, главной задачей которых сегодня является решение вопроса о возможности сохранить в переводе идейную концепцию оригинала. И здесь основополагающими будут философские, психологические, лингвистические, литературоведческие и другие законы художественно-переводческой деятельности, в которой надо выделять и отделять друг от друга (разумеется, только для целей анализа) две сферы: творческо-художественную и творческо-переводческую. И хотя обе эти сферы в переводческой деятельности практически являются слитыми в единый процесс, теоретически все же надо оценивать их отдельно.

Философский аспект законов создания классического художественного текста (а не современного опуса бессмысленного самовыражения!) заключается в том, что художественный образ создается автором и воспринимается читателем как модель современной автору действительности и вневременной целостности окружающего мира, то есть как главный инструмент познания человеком бытия, точнее, чем наука. Их эстетический аспект сводится к тому, что художественное произведение строится по принципам красоты, то есть не имеет ничего лишнего. Психологический аспект этих законов освещает тот факт, что художественный замысел находится в голове автора (классического искусства!) еще до начала непосредственно явной, то есть чувственно воспринимаемой работы над

произведением, еще до воплощения идейной концепции в соответствующий “*строительный*” материал искусства (то есть в слово в беллетристике, в звук в музыке, в краску в живописи, в мрамор в скульптуре и т. д.). Однако диалектика создания художественного образа приводит к тому, что эта концепция, которая существует на уровне осознания уже к началу явной (зримой) работы, реализует себя только во время художественного воплощения и на уровне понимания не существует, пока не завершится этот процесс ее воплощения.

Тем самым автор (оригинала) создает компоненты своего будущего художественного образа не по принципу случайности, а под неизбежным давлением и неусыпным контролем концепции, в результате чего эти компоненты будут не математической суммой, а набором “*строительных*” деталей, которые можно переставлять или менять вроде детского “**Конструктора**”; эти компоненты будут единственной целостностью, синтезом, взаимопроникновением до такой степени, что “*укорачивания*” или “*растягивания*” любого из них, являются смертельным для художественного образа.

У законов художественного творчества есть еще несколько важных аспектов, без знания которых переводчиком не будет понятной и сущность переводческого акта. Один из них — аспект лингвистический, второй — литературоведческий. Первый связывается со “*строительным*” материалом беллетристики, то есть словом. И хотя выбор слова обусловлен мнением автора, и хотя оно в беллетристике является одной из форм воплощения концепции (есть еще и другие, например, очередность появления слов в тексте), все же связь между словами и, разумеется, форма и содержание воплощенной концепции подчиняются в значительной мере законам языка, а не только философским, эстетическим и психологическим законам творчества, о которых речь шла выше. И если другие законы порождают и ограничивают языковое новаторство писателя, то лингвистические удерживают автора в рамках национальных традиций.

На это же нацелен и литературоведческий аспект художественного творчества, но не на языковые новации и традиции (об этом заботится лингвистический фактор), а на сугубо литературные: сюжет, принцип построения персонажа и конфликта, предметную детализацию, жанровый аспект, содержание и тому подобное.

Те же аспекты обуславливают и сферу художественного перевода, потому что он тоже является творчеством. Но здесь они усложняются оригиналом, ради которого перевод и создается. Парадокс переводческой деятельности заключается в том, что для ее успеха желательно, даже обязательно отречение от оригинала (как это, например, имело место в переводческом творчестве В. Жуковского или М. Лермонтова, М. Старицкого и других). Главных причин у этого парадокса тоже пять, потому что они соответствуют пяти указанным выше аспектам художественного творчества.

Во-первых, у переводчика существенно меняется философский аспект творения. Если автор оригинала реализует в произведении свою и только свою художественную правду, делая тем самым произведение инструментом и источником познания действительности (пусть и переработанной субъективным восприятием писателя), то автор перевода должен реализовать в своем произведении уже две правды, две действительности: свою личную и ту, что в оригинале.

Даже в том чисто гипотетическом случае, когда души переводчика и автора оригинала родственны, созвучны, проблема двух правд, двух действительностей не разрешается и не устраняется, так как, с одной стороны, родство и созвучность все равно не дают тождества, а с другой, здесь начинают действовать еще и другие аспекты, о которых речь пойдет дальше. Итак, уже на уровне философии лингвистического перевода возникает искривление концепции оригинала.

Во-вторых (эстетический аспект лингвистического перевода), у каждого переводчика как у индивидуума и представителя какой-то национальной культуры есть свое понимание того, что такое красота (то есть *“лишнее-нелишнее”* в художественном произведении), и это понимание никогда не совпадает с пониманием автором оригинала красоты, потому что автор тоже есть индивидуумом и представителем какой-то, на этот раз другой национальной культуры. Итак, на уровне эстетики лингвистического перевода возникает дополнительное (к философскому аспекту) искривление концепции оригинала.

В-третьих (и это уже уровень психологии лингвистического переводческого акта), уже до начала своей творческой работы переводчик — в отличие от автора оригинала — имеет (сначала перед собой в прямом смысле этого словосочетания, то есть в оригинале, а после

его прочтения — уже в себе, то есть в своем представлении) воплощенную в слове и композиции концепцию будущего произведения. Тем самым его труд отличается от творчества автора оригинала ярко выраженной (и поэтому им понятной) ограниченностью. Дело в том, что к написанию произведения (к созданию оригинала) автор уже имеет в своем воображении замысел будущего творения, и оно постепенно и почти неуклонно воплощает себя в вербальную форму, пока его создатель сознательно не поставит в ней последнюю точку в прямом и переносном смысле, хоть на уровне художественного под-сознания он и не знает, какую и когда.

Образно говоря, Татьяна Ларина у А. С. Пушкина в процессе ее создания еще могла *“высочить за генерала”*, как недоумевал по поводу такого поведения своей героини ее создатель (Эмма Бовари в романе Г. Флобера **“Мадам Бовари”** еще могла неожиданно для ее создателя принять мышьяк, а Анна Каренина у Л. Н. Толстого еще могла внезапно для ее автора броситься под поезд; можно привести еще десятки подобных примеров); у переводчика же названных произведений персонажам такие шаги уже запрещены. Не могу согласиться с В. Жуковским по поводу его утверждения, что переводчик только в прозе есть раб оригинала, а в поэзии он, мол, является его соперником; на самом деле лингвистический переводчик раб всегда, раб по своей сути, потому что он должен вечно служить Его Величеству Оригиналу.

Понятно вполне, что служба эта является добровольной: если хочешь быть свободным — пожалуйста, но тогда ты уже не лингвистический, а концептуальный переводчик. Как сказал когда-то ведущий российский поэт второй половины XX в. Андрей Вознесенский о непредсказуемости (прагматической, сюжетной, идейной и т. д.) творческого процесса: *“По наитию дуешь к берегу: ищешь Индию — найдешь Америку”*.

О непредсказуемости творчества человечество знало издавна, хотя осмыслило ее теоретически лишь в конце XX в. Так, в **“Бытии”**, первой книге **“Ветхого Завета”** (создана 3,5 тысячелетия назад), содержится фрагмент, который ярко свидетельствует именно о непредсказуемости творческого процесса: Господь создает Вселенную в течение шести дней — и в конце описания каждого из них идет предложение *“И увидел Господь, что это хорошо”*. Нельзя не спросить самого себя

(и, если ты верующий, Бога!): “А что, всезнающий и всемогущий Господь строил Вселенную без всякого плана и не знал шесть дней из шести, что он может строить красиво?!” Ответ ясен, лежит на поверхности: родители-авторы этого эпизода вложили в него менее религиозный смысл, более философский и эстетический — искусство, созидание, творчество непредсказуемы; этот смысл уже потом перерос в чисто религиозную сентенцию, которую верующие ошибочно воспринимают только как направленную на человека, хотя в действительности она направлена прежде всего на неспособность Господа предвидеть результат своих действий: “*Пути Господни неисповедимы*”.

Получается, что классический художник художественной литературы создает свой текст не только по определенному когнитивно-психологическому замыслу, но и по строгому плану, который он чувствует психологически, неосознанно, хотя и может делать некоторые отступления от него, но только те, которые тот позволяет. С другой стороны, как уже было сказано выше, переводчик — в отличие от автора оригинала — имеет на своем письменном столе еще до начала своей творческой работы оригинал, то есть воплощенную в слове и композиции концепцию своего будущего произведения и поэтому не может отойти от нее как переводчик.

Но он тоже является создателем (перевода) и поэтому тоже подчиняется психологическому закону непредсказуемости творческого процесса, потому что после прочтения оригинала в его творческом представлении возникает его замысел перевода, в котором, по психологическим принципам творчества, он так ее до конца и не знает, какую в своем замысле поставит последнюю точку и когда.

Лингвистический переводчик, если применить сравнения, может строить только с крыши вниз, тогда как автор оригинала творит с фундамента вверх и не понимает еще при этом, на какую высоту ему придется подняться.

Это противоречие (содержательное, идейное, стилистическое и т. д.) между замыслом оригинала и замыслом перевода неизбежно приводит к искажению переводчиком концепции оригинала.

Только то, о чем заявлено, не противоречит тому, о чем говорилось выше: о полной зависимости автора оригинала от своей концепции. Конечно, автор тоже зависит, но эта зависимость диалектическая, взаимная: концепция порождает оригинал, воплощается в нем: то

есть части оригинала, рождаясь (тем более уже рожденные), влияют на концепцию, обуславливают ее следующие составляющие, синтезируют оригинал как целостность. В художественной концепции нет другого способа найти себе текстовую плоть.

Но психологический аспект законов художественного творчества лингвистического переводчика проявляется не только в том, что переводчик понимает границы своей деятельности (автор оригинала их только чувствует), но и в неизбежности противоречий между концепцией оригинала как целостностью и ее частичной реализацией в отдельном эпизоде переводчика.

Работая над эпизодом, переводчик психологически не может совместить всю концепцию с художественным материалом конкретного эпизода, так как сущность первоисточника является материальной составляющей, которая уже лежит перед переводчиком и является идеальной (т. е. не осязаемой и осязаемой) как сущность перевода, ведь он еще не сделан. А каждый конкретный эпизод оригинала, который необходимо перевести, уже осязаем, ограничен и оформлен художественным материалом.

Вот почему перед лингвистическим переводчиком всегда стоит дилемма, то есть две беды, выбрать из которых надо меньшую (дело здесь, правда, осложняется тем, что обе беды являются равновеликими): передать эпизод так, как того требует конкретный художественный материал, или в первую очередь реализовать в переводе эпизода ту концепцию оригинала, которая еще идеальна, абстрактна, но уже есть для переводчика, так сказать, движущей силой.

Соединить эти две цели невозможно: целостность художественного образа, как было сказано выше, создается только линейно, то есть за счет очередности эпизодов, которые возникают в процессе творчества (оригинального или переводческого — это уже не имеет значения). Тем самым на уровне психологии перевода концепция оригинала неизбежно не только искривляется, но и подменяется концепцией перевода, даже если она правильно постигнута переводчиком. Что же тогда говорить о тех случаях, когда оригинал объясняется переводчиком ошибочно?

Аналогичные утверждения можно найти и у других переводоведов. Так, Н. Л. Галеева, анализируя проблему сочетания эпизода и всего произведения, приходит к выводу, суть которого можно выразить так: пе-

реводчики часто не отражают отдельные моменты оригинала, которые позволяют глубже понять идейно-художественный замысел автора.

В-четвертых (лингвистический аспект перевода), мнение переводчика, хотя он и стремится реализовать себя по законам языка перевода, не может не нести на себе отпечаток языка. Дело здесь не в глубине этих отпечатков, а в принципиальной невозможности для переводчика избежать влияния другой языковой атмосферы. Это влияние языка порождается тем, что мышление переводчика одновременно должно функционировать в двух языковых системах, синтезом которых и выступает состав, языковой стиль переводчика. Великий английский прозаик Дж. Джойс, прочитав пушкинскую **“Капитанскую дочку”** в английском переводе, обидно и ошибочно сказал, что эта суетливая история способна заинтересовать разве что учеников, хотя другой большой прозаик, Н. В. Гоголь, верно оценил эту повесть как непревзойденный образец русской прозы.

Но эта *“нечистота”*, *“загрязнение”* языка перевода, который приводит его читателя к искаженному представлению о языковом стиле автора оригинала, есть еще главным аспектом лингвистических законов переводческой деятельности. Дело тут еще и в том, что слово перевода, даже если оно по своему предметному, вещественному содержанию является прямым соответствием необходимого слова оригинала, входит в такие контактные (т. е. непосредственные), а тем более в дистантные (то есть косвенные) связи с самим переводом (или нарушает у читателя такие ассоциации), которые отсутствуют в оригинале, и это может изменить его концепцию.

А постоянно удерживать на активно работающем лезвии памяти все смысловое богатство каждого слова, которое переводчик использует в любой момент (тем более всех уже использованных), переводчик не в состоянии.

Такая же ситуация, может здесь кто-то возразить, и у автора оригинала. Такая, да не совсем: не надо забывать, что у него целостность художественного образа возникает только как следствие объективной самоигры вышеуказанного содержательного богатства использованных слов, их взаимосвязей и ассоциативных возможностей (т. е. как следствие законченного творческого процесса), а переводчику эта целостность уже предоставлена оригиналом, который лежит перед ним, в его лексическом, морфологическом, синтаксическом и другом

языковом (и не только языковом) оформлении, хотя объективно целостность переведенного художественного образа все равно возникнет как самоигра слов законченного переводческого процесса.

Тем самым и на уровне лингвистики перевода концепция оригинала и языковые средства ее воплощения искривляются, потому что жизнь слов в переводе объективно не может полностью соответствовать жизни слов в оригинале. Переводовед Д. Б. Ольховиков, сравнивая различные языковедческие уровни оригинала и перевода, тоже делает вывод о том, что эти уровни являются неадекватными, что они перекручивают концепцию оригинала; но, желая спасти идею адекватного лингвистического перевода, он противоречит сам себе, потому что предлагает брать за единицу перевода художественный образ, который, мол, только и можно перевести адекватно.

Д. Б. Ольховиков не замечает при этом, что его предложение отражает суть обработки, а не адекватности, поскольку перевести художественный образ можно только за счет разрушения его составных частей и воплощения их в другую художественную плоть.

И, наконец, последний главный аспект законов переводческого акта — литературоведческий: все категории художественного содержания и художественной формы любого произведения имеют национальную специфику, окраску, так что переводчик и здесь не может *“прыгнуть выше головы”*. Именно на это намекал С. Я. Маршак в своей ироничной шутке о судьбе переводчика, что он так и остался Маршаком (потому что не смог сохранить жанра баллады, в котором творил Р. Бернс и который был почти присущ русской лирике), тогда как Роберт Бернс, которого он переводил (и, кстати, неплохо на содержательном и стилистическом уровнях), был и остался поэтом:

*При всём при том,
При всём при том,
При всём при том и этом
Маршак остался Маршаком,
А Роберт Бернс поэтом.*

Итак, под воздействием проанализированных законов художественного творчества, а также различных усложняющих факторов в сфере лингвистической переводческой деятельности следствие этой деятельности всегда отличается от своего первоисточника как минимум тремя несовпадениями: не тождественностью сюжетной реаль-

ности, неадекватностью идейного содержания, несоответствием художественных средств.

Несложно увидеть, что эти несовпадения не будут чем-то второстепенным для оригинала, орнаментально-украшающим обрамлением его сущности, а есть именно эта сущность, то есть его идейно-художественная концепция.

Мысль о том, что лингвистический перевод искажает концепцию оригинала и потому по своей сути является его обработкой, можно встретить во многих переводоведческих трудах прошлого и — особенно — конца XX ст., когда в мире поднялась большая волна переводческих исследований.

В связи с этой проблемой можно вспомнить статью Е. Зисельман, в которой, на первый взгляд, не остается и камня на камне от крепкой платформы неадекватности лингвистического перевода и его сущности как обработки оригинала. Автор статьи, проанализировав несколько переводов с французского языка, которые отличаются формой и некоторым содержанием, но по сюжету и идейной линии они родственны друг другу, приходит к заключению, что они являются переводами одного стиха, и даже находит этот стих — IX ямб Барбье.

Кроме того, так сказать, мимоходом, она сравнивает несколько безымянных переводов и находит их настоящего автора. Кажется, что может более аргументировано подтвердить распространенное в нашей критике перевода убеждение, что лингвистический перевод — это не обработка, а адекватность? И все же надо здесь заявить, что настоящая статья не подтверждает названного убеждения, потому что в ней подменяются существенно разные понятия: проблема сохранения в переводе принципов создания художественного образа оригинала (а эту проблему и решает настоящий — то есть концептуально — адекватный перевод), которая вытеснена проблемой родства художественных образов (а это есть литературное подобие, типология, но ни в коем случае не адекватность!). Также объективно, а не за намерением, в статье Е. Зисельман, идет речь о том, что лингвистический перевод является неадекватной обработкой, которую часто не осознает и сам ее творец.

Следовательно, основной практический вывод из приведенных выше теоретических мыслей: в зависимости от акцентирования переводчиком одного (или нескольких) из перечисленных содержа-

тельных компонентов оригинала (философский, психологический, лингвистический или литературоведческий аспект) обязательно формируется один из практических типов перевода (свободный, украшающий, дословный, адекватный, комментирующий).

Вполне понятно, что содержимое этих переводческих типов полностью раскрывают их названия: “свободный” означает отход переводчика от сюжетного содержания и стилистического оформления оригинала; “украшающий” заменяет грубые и неяркие места и фрагменты оригинала на стилистически и сюжетно более эффективные; “дословный” является переводом словарным, когда все лексемы оригинала воспринимаются переводчиком и передаются без их коннотативного и контекстуального значений; “адекватный” означает “точный, подобный”, потому что в нем весь фонетический, лексический, морфологический и синтаксический состав оригинала заменяется иноязычным, но равноценным материалом.

Наиболее сложным среди практических типов перевода является перевод “комментарий”. Откровенно говоря, любой переводчик в любом типе перевода всегда комментирует оригинал, если под комментированием иметь в виду субъективно выраженное отношение переводчика к оригиналу. Так, например, у Пушкина есть предложение “Ямщик сидит на облучке...”, Рыльский перевел: “*Візник сидить на...*” прокомментировал слово “ямщик” как “извозчик”. И хотя лексема “ямщик” имеет сему “извозчик”, лексема “извозчик” не имеет семы “ямщик”, из-за чего объем значения у них совсем разный. Слово “ямщик” принесло с собой татаро-монгольское нашествие IX–X ст., создав на территории Руси почтовые отделения, которые она назвала ямами и наделила конями и ямщиками (то есть не просто извозчиками, а рабочими ямы).

Но есть и классический “комментирующий перевод” как особый тип практического перевода, хотя он и встречается слишком редко, потому что напоминает читателю не перевод, а научную или публицистическую статью о соответствующем оригинале. Ниже приводится пример такого “комментирующего перевода”:

J. W. von Goethe, **Faust -1** (1808)
*Geschrieben steht: “Im Anfang war das Wort!”
Hier stock ich schon! Wer hilft mir weiter fort?*

*Ich kann das Wort so hoch unmöglich schätzen,
Ich muss es anders übersetzen,
Wenn ich vom Geiste recht erleuchtet bin.
Geschrieben steht: "Im Anfang war der Sinn."
Bedenke wohl die erste Zeile,
Dass deine Feder sich nicht übereile!
Ist es der Sinn, der alles wirkt und schafft?
Es sollte stehn: "Im Anfang war die Kraft!"
Doch auch indem ich dieses niederschreibe,
Schon warnt mich was, dass ich dabei nicht bleibe.
Mir hilft der Geist! auf einmal sehe ich Rat
Und schreibe getrost: "Im Anfang war die Tat!"*

Струговщиков А. Н., **Фауст** (1856)

1. Написано: в начале было слово.
2. Что разуметь под словом Слово?
3. Уразумев, как выразить его,
4. Начало, свет и жизнь всего?
5. Скажу ли: Разум, Сила сил,
6. Все не придам достойного названья,
7. Зане в себе совокупил
8. С причиной первое деянье...
9. Скажу ль... но, между тем, как слово излетает,
10. Опять внезапное сомненье возникает...
11. Но не с началом ли сливается конец?
12. И я пишу: в начале был Творец!

Если первый ряд перевода А. Н. Струговщикова ("Написано: в начале было слово") еще можно назвать почти стопроцентно адекватным первой строке оригинала (Geschrieben steht: "Im Anfang war das Wort!"), а пятую строку ("Скажу: ли Разум, Сила сил") еще можно признать адекватной лишь частично, потому что в нем уточнение "Разум, Сила сил" пусть и частично, но сочетает содержимое двух лексем оригинала Sinn и Kraft " , то весь последующий текст своего "перевода" Струговщиков строит как активную дискуссию с автором оригинала.

Стаття надійшла до редакції 19.10.2017

УДК 81'1+651.926+811.111+811.581+340.113

Т. В. Стоянова

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ АНГЛОМОВНИХ ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ КИТАЙСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена питанню відтворення англомовних текстів документів ЮНЕСКО сфери освіти китайською мовою. Розглянуто класифікацію та характеристику нормативно-правових актів. Встановлено, що труднощами перекладу офіційно-ділових документів є передача структури документа, кліше, термінів та скорочень. До основних трансформацій юридичної термінології при перекладі з англійської мови китайською виділено лексичний еквівалент, описовий переклад та калькування.

Ключові слова: *нормативно-правовий акт, офіційно-діловий документ, термін, юридичний термін, прийоми перекладу.*

Статья посвящена вопросу воссоздания англоязычных текстов документов ЮНЕСКО сферы образования на китайском языке. Рассмотрена классификация и характеристика нормативно-правовых актов. Установлено, что трудностями при переводе официально-деловых документов являются передача структуры документа, клише, терминов и сокращений. К основным трансформациям юридической терминологии при переводе с английского языка на китайский отнесены лексический эквивалент, описательный перевод и калькирование.

Ключевые слова: *нормативно-правовой акт, официально-деловой документ, термин, юридический термин, приемы перевода.*

The article is dedicated to rendering English variants of UNESCO documents that deal with educational issues into the Chinese language. The definition and classification of normative legal acts is given. It is established that document structure, clichés, terms, and shortenings pose the most problems in the process of translating official documents. Lexical equivalents, loan translation and descriptive translation are revealed to be the most common ways of translating legal terms.

Key words: *normative legal act, official document, term, legal term, translation methods.*

Основою існування кожної держави та цивілізованого суспільства у сьогоденні є **право** — “складна та різноманітна система юридичних норм, загальних правил поведінки, що розповсюджується на велике коло осіб та ситуацій, які існують відносно тривалий проміжок часу” [1: 132].

Головною умовою розвитку держави, людства є освіта. Саме тому все більше уваги приділяється не тільки розвитку різних галузей науки, але й захисту прав на освіту, розширенню та розвитку доступу до отримання освіти в усьому світі. Для вирішення цих питань було створено спеціальну окрему організацію — ЮНЕСКО. Результатом діяльності організації є різноманітні нормативно-правові акти (декларації, резолюції, конвенції, звіти тощо).

Об’єктом дослідження є переклад документів ЮНЕСКО, присвячених захисту прав на освіту. **Предметом** дослідження є лексико-граматичні та стилістичні прийоми перекладу документів ЮНЕСКО, присвячених захисту прав на освіту. **Мета** — дослідити способи перекладу англомовних документів ЮНЕСКО китайською мовою. **Матеріалом дослідження** є документи ЮНЕСКО з питань освіти англійською (загальним об’ємом 88 сторінок) та китайською мовою (загальним об’ємом 86 сторінок).

Одним з визначень **нормативно-правового акту** є наступне — це “правовий акт, що приймається повноважним на те органом та містить правові норми...” [1: 140]. Під **правовими нормами** маються на увазі загальні рекомендації до регуляції суспільних відносин, що мають постійну дію та багаторазове використання [1: 132, 140].

За Матузовим М. І. “**нормативно-правовий акт** — це офіційний акт-волевиявлення (рішення) уповноважених суб’єктів права, що встановлює (змінює, скасовує) правові норми з метою регулювання суспільних відносин” [2: 312–313].

Цвік М. В. та інші характеризують **нормативно-правовий акт** як “офіційний письмовий документ, прийнятий уповноваженими суб’єктами нормотворчості у визначених законом порядку й формі, який містить норми права” [3: 278].

Нормативно-правовий акт може виконувати як функцію юридичного джерела права, так і функцію форми права. Вид та специфіка нормативно-правового акту зумовлюють його структуру. До основних структурних складових нормативно-правового акту можна віднести [2: 313–314; 3: 280]:

1. Преамбула, в якій дається обґрунтування закону, визначаються цілі, завдання, формулюються світоглядні положення;

2. Пункти, статті, які містять нормативні розпорядження. Статті можуть поділятися на частини, а пункти на абзаци та підпункти;

3. Глави, що зустрічаються у великих за обсягом нормативно-правових актах;

4. Розділи, які об'єднують глави (статті або пункти) у великих за обсягом нормативно-правових актах;

5. Частини, що містяться в кодексах.

В залежності від юридичної чинності акти можна поділити на закони (Конституція, Закон) та підзаконні нормативні акти (накази, постанови, акти тощо). За сферою дії виділяють загальні, спеціальні та локальні нормативно-правові акти; за характером волевиявлення — акти встановлення норм права, акти заміни норм права, акти скасування норм права; за галузями законодавства — цивільні, кримінальні, адміністративні, кримінально-процесуальні, адміністративно-процесуальні тощо; за галузями законодавства — кодекси; за суб'єктами нормотворчості — закони та постанови; укази/розпорядження, нормативні накази тощо [1: 140–141; 2: 315–316; 3: 281].

Нормативно-правові акти відрізняються від інших видів юридичних актів наступними ознаками: нормативний акт містить загальнообов'язкові правила поведінки (норми); його вимоги стосуються всіх суб'єктів; регулює певний вид суспільних відносин; діє тривалий час й не вичерпує себе фактами застосування [3: 279].

До основних нормативно-правових актів, що приймаються ЮНЕСКО, належать конвенції, декларації, протоколи, резолюції, рішення тощо.

Конвенція у широкому смислі — це джерело права, що включає в себе всі міжнародні угоди; у вузькому смислі — це документ, який “використовується для позначення офіційних багатосторонніх угод з участю великої кількості сторін”, зазвичай “конвенцією називають документи, що були укладені під егідою міжнародних організацій” [4].

“Термін **декларація** використовується для означення різноманітних міжнародних документів”. Деякі декларації не мають юридичної обов'язковості, вони лише “декларують конкретні побажання” сто-

рін. “Декларації, які повинні мати обов’язкову силу, можна класифікувати наступним чином [4]:

а) декларація може бути договором у власному розумінні слова. Показовим прикладом є Спільна декларація Сполученого Королівства та Китаю з питання про Сянгань 1984 року;

б) декларація про тлумачення являє собою документ, який додається до договору з метою дати тлумачення або роз’яснення його положень;

в) декларацією може також називатися неофіційна угода з будь-якого незначного питання;

г) ряд односторонніх декларацій (заяв) можуть становити угоди, які мають обов’язкову силу”.

Прокол — це “угода, що має менш офіційний характер та використовується для означення наступних видів документів:

а) протокол про підписання угоди;

б) факультативний протокол до договору;

в) протокол, заснований на рамковому договорі;

г) протокол про внесення змін до угоди;

г) протокол у якості додаткової угоди;

д) протокол, що закріплює певні домовленості сторін” [4].

Резолюції ООН є формальним виразом думки або волі органів ООН. Зазвичай вони складаються з двох чітко визначених частин: преамбули і резолютивної частини” [5].

Термін **“рішення”** використовується для означення формальних дій, що стосуються другочергових або нагальних питань (вибори, призначення, місце та час засідань тощо)” [5].

Однак усі вищенаведені нормативно-правові акти у цілому називають **угодами**. Вибір тієї чи іншої назви залежить від інтенції сторін. Іноді деякі з вищевказаних міжнародних документів можуть взагалі не мати юридичної сили, наприклад, декларації, як було сказано вище, чи резолюції та рішення, які не набувають чинності “без згоди належної держави” [6: 9].

Всі наведені вище документи мають власні лінгвальні особливості, що відрізняють їх від інших документів. Функціональний стиль офіційних документів прийнято поділяти на [7: 312]:

а) мовлення ділових документів;

б) мовлення юридичних документів;

- в) дипломатичне мовлення;
- г) мовлення військових документів.

Комунікативною метою таких документів є досягнення згоди сторін. До основних особливостей офіційних документів можна віднести наявність кліше, термінів, стійких словосполучень, характерних конкретному підстилю, наприклад, *to deal with a case* — 管理一件事. Окрім того, існують також такі загальні характерні риси для офіційних документів як абрєвіатури, умовні позначення та скорочення (*M. P.* — *Member of Parliament*, *\$ -dollar, Ltd — Limited*; *RMB* — 人民币元, *\$* — 美元, 美国 — 美利坚合众国). Загалом тексти офіційно-ділового стилю емоційно нейтральні [7: 312–313; 8: 12–13].

При перекладі таких документів слід дотримуватися точності, лаконічності, ясності. При передачі термінів, як правило, використовується перше значення у словнику, оскільки офіційні документи мають уникати багатозначності. Для дотримання максимально точної передачі змісту вихідного тексту часто використовується дослівний переклад, а для досягнення адекватності перекладу використовують такі трансформації як калькування, транскодування, конкретизація [9: 103].

Особливу увагу при перекладі офіційно-ділових документів слід приділити перекладу термінів. **Термін** — це слово чи словосполучення, що виражає спеціальне поняття певної галузі виробництва, науки, мистецтва, суспільного життя [10: 217]. В документах ЮНЕСКО прийнято використовувати юридичні терміни. **Юридичний термін** — це “словесне позначення державно-правових понять, за допомогою яких закріплюється зміст нормативно-правових приписів держави” [11: 695].

При перекладі для збереження значення вихідної інформації слід передавати не термін, а його поняття. Отже процес перекладу буде починатися з пошуку значення терміна та його еквівалента в мові перекладу.

Використання того чи іншого прийому перекладу терміна також залежить від його будови. Так терміни поділяють на **прості, складні та терміни-словосполучення**, при перекладі останніх зустрічаються найбільші труднощі.

Переклад термінів здійснюється за допомогою передачі лексичного еквівалента, калькування, описового перекладу [12: 259–260].

Еквівалентний переклад — це “заміна лексичної одиниці вихідної мови лексичною одиницею мови перекладу, що відрізняється у плані вираження, тобто форми, але співпадає у плані змісту, тобто значення” [13: 10]. Прикладом цього може слугувати: *education* — 教育; *committee* — 委员会主席团.

Калькування — це трансформація, при якій “відтворюється морфемний склад слова чи стійкого словосполучення вихідної мови” [5: 148]. Наприклад, *transdisciplinary project* — 跨学科项目; *global education* — 全球性教育.

Описовий переклад (експлікація) — використовується для передачі безеквівалентного слова “за допомогою розгорнутого словосполучення” [14: 150]. У якості прикладу можна навести: *inter-university cooperation* — 大学间的合作; *open learning* — 开放性的学习.

Отже, при перекладі документів ЮНЕСКО слід звертати увагу на структуру документа, такі лексичні особливості, як кліше, терміни та скорочення. Основними прийомами передачі англomовних юридичних термінів документів сфери освіти є лексичний еквівалент, калькування та описовий переклад.

У подальших розвідках планується провести більш детальний лексико-граматичний аналіз перекладу англomовних документів ЮНЕСКО з питань освіти китайською мовою.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Матузов Н. И. Теория государства и права: учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. — М.: Юрист, 2004. — 245 с.
2. Скакун О. Ф. Теория держави і права: підручник: пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.
3. Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. — Харків: Право, 2009. — 584 с.
4. Декларации, конвенции и другие нормативные документы. — Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/.
5. Справочник по документации Организации Объединенных Наций. — Режим доступу: <http://www.un.org/ru/documents/resguide/gares.shtml>.
6. Міжнародне право: підручник / за ред. М. В. Буроменьського. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 336 с.
7. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка: учебник. — 3-е изд. — М.: Высш. школа, 1981. — 334 с.

8. Плотницька І. М. Ділова українська мова в державному управлінні : навч. посіб. — 3-тє вид., стер. — К. : НАДУ, 2011. — 168 с.
9. Олександренко К. В. Особливості функціонування текстів офіційно-ділового мовлення та їх переклад іноземною мовою / К. В. Олександренко, О. Б. Павлик // Актуальні проблеми філології та перекладознавства : збірник наукових праць / М-во освіти і науки України; Хмельницький нац. ун-т. — Хмельницький, 2015. — Вип. 8. — С. 101–103.
10. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства: підручник / Ю. О. Карпенко. — К.: Видавничий центр “Академия”, 2006. — 336 с.
11. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Е. Крутских. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2002. — 703 с.
12. Коваленко А. Я. Общий курс научно-технического перевода: пособие по переводу с англ. языка на рус. — К.: Фирма “ИНКОС”, 2003. — 320 с.
13. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). — М.: Междунар. отношения, 1975. — 240 с.
14. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. — М.: Высш. шк., 1990. — 253 с.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2017

УДК 378.14+372+378.4

Т. М. Яблонська

РОЛЬ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО АСПЕКТУ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ З ПУБЛІЦИСТИЧНИМИ ТЕКСТАМИ

У статті визначено роль лінгвокраїнознавчого аспекту у процесі роботи магістрів-філологів з публіцистичними текстами.

Ключові слова: лінгвокраїнознавчий аспект, реалії, публіцистичний текст, топоніми, антропоніми.

В статье определена роль лингвострановедческого аспекта в процессе работы магистров-филологов с публицистическими текстами.

Ключевые слова: лингвострановедческий аспект, реалии, публицистический текст, топонимы, антропонимы.

The role of linguistic and cultural aspect in the process of Master's degree (Philology) students publicistic texts comprehension is determined in the article.

Key words: linguistic and cultural aspect, realities, publicistic text, toponyms, anthroponyms.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства значущість вивчення іноземної мови зростає, загострюється потреба в оволодінні іноземною мовою як засобом спілкування. На сьогоднішній день все більшого значення набувають елементи лінгвокраїнознавства (ЛК), що запроваджуються до курсу навчання іноземної мови у вищому навчальному закладі.

Лінгвокраїнознавчий аспект (ЛКА) стає невід'ємною частиною занять з іноземної мови, тобто все більше відчувається необхідність навчати не тільки мовним навичкам, але й культурі країни, мова якої вивчається. Використання ЛКА сприяє формуванню мотивації навчання, тому що саме мовне спілкування не підкріплене мовним середовищем. Найважливішим мотиваційним стимулом вивчення іно-

земної мови є прагнення до розширення свого загального кругозору. Отже у вчч навчальна дисципліна також виступає засобом залучення тих хто навчається, до “духовної культури інших народів”.

В практичному плані ЛКА спрямовано на реалізацію кінцевих цілей навчання іноземної мови, а саме на навчання спілкування. Насправді підготувати тих, хто навчається, до іншомовного спілкування, сформуванати комунікативну здібність без прищеплення норми адекватної мовленнєвої поведінки окремо від знань неможливо. Це визначає важливість та актуальність питань, пов'язаних з розробкою ЛКА у навчанні іноземної мови у вчч.

Ефективність використання ЛКА в процесі навчання іноземної мови є очевидною. Це призводить до більш повного, глибокого осмислення специфічних явищ мови, що вивчається. А їх незнання, в свою чергу, призводить до недостатнього розуміння явищ, реалій, власно мови, що ускладнює проникнення у культуру іншої нації. ЛКА відкриває багато можливостей для досягнення цієї мети.

Аналіз останніх наукових досліджень. В науковому розумінні культура — це сукупність результатів та процесів будь-якої соціальної діяльності людини та її протиставлення природі, тобто це сукупність зовнішніх умов існування людини, що не залежать від неї. Широкий культурологічний фон сприяє, з одного боку, розвитку лінгвістичних знань та вмінь (збагачення публіцистичних текстів лексикою, навички перекладацької діяльності, вміння працювати з фразеологізмами) та, з іншого боку, знайомить магістрів-філологів з конкретними аспектами іншомовної культури.

Якщо порівнювати дві національні культури, то можна зробити висновки, що вони ніколи повністю не збігаються. Це впливає з того, що кожна складається з національних та інтернаціональних елементів. Для кожної культури сукупність цих елементів буде різною.

Предметом ЛКА є спеціально відібраний однорідний мовний матеріал, що відображає культуру країни, мова якої вивчається. Особливе місце тут, звичайно, посідає лексика. Чому? Звичайно ж, завдяки тому, що вона позначає національні реалії. Знання цих реалій досить важливо під час вивчення культури та мови країни. Постійною ознакою належності слів до лінгвокраїнознавчого матеріалу залишається наявність у них національно-культурного компоненту, що є відсутнім у інших мовах. З точки зору Г. Д. Томашина, реалії — це назва, прита-

манна лише певним націям та народам, предметів матеріальної культури, історичних фактів, імен національних героїв та міфологічних створінь [1].

Але у порівняльному ЛК прийнято вважати реаліями слова, позначені предмети та явища, пов'язані з історією, культурою, побутом країни, мова якої вивчається. А вони, в свою чергу, відрізняються за своїм значенням від відповідних слів рідної мови. В реаліях найбільш наочно виявляється близькість між мовою та культурою: поява нових реалій в матеріальному та духовному житті суспільства призводить до виникнення реалій також і у мові. Відмінною рисою реалій від інших слів мови виступає характер її предметного змісту, тобто тісний зв'язок предмета, позначеного реалією, явища з національним, з одного боку, та історичним відрізком часу — з іншого. Можна зробити висновок, що реаліям притаманний історичний колорит. І вони, як мовне явище, найбільш тісно пов'язані з культурою країни, мова якої вивчається.

Мета статті. Визначити роль лінгвокраїнознавчого аспекту у процесі роботи магістрів-філологів з публіцистичними текстами.

Виклад основного матеріалу. Під час порівняння мов та культур можна виокремити наступне:

1. Реалія притаманна лише одному мовному колективу, а в іншому вона зовсім відсутня. Наприклад, американізм *drugstore, yellow press*.

2. Реалія присутня в обох мовних колективах, але в одному з них вона має додаткове значення. Наприклад, американізм *clover leaf* — лист конюшини — автодорожня розв'язка у вигляді листа конюшини;

3. У різних суспільствах схожі функції здійснюються різними реаліями. Наприклад, американізм *sponge* — губка-мочалка; *hot dog* — пиріжок; *soda-fountain* — кафе-морозиво.

4. У різних суспільствах схожі реалії розрізняються відтінками свого значення. Наприклад, *cuckoo's call* в американських повір'ях пророкує дівчині, скільки років залишилося до весілля, а у слов'янських — скільки років залишилось жити.

Під час вивчення іноземної мови ми досить часто зустрічаємося з такими поняттями, як топоніми та антропоніми, що, в свою чергу, виступають об'єктами ЛК. Саме топоніми і заслуговують на більш детальну увагу під час навчання іноземної мови. Наприклад:

1. Назва об'єктів фізичної географії — Snowdor — a mountain in Wales, Thames — the Britain's best-known and longest river on which London stands, Severn — the longest river in the UK which begins in Wales.

2. Назви країн — Scotland a country in the UK, the north of England, Ireland — an island state in northern Europe.

3. Назви вулиць, парків та майданів — Bond Street — a street in London, Regent Park — a park in London, Trafalgar Square — a square in London, Piccadilli Circus — a square in London.

Таким чином, топоніми (географічні назви) відображають історію заселення та освоєння територій. Тому саме ця частина лексики з давніх давен привертає увагу не тільки філологів, але й істориків, етнологів тощо. Географічні назви можуть бути відомі за межами країни, мова якої вивчається, можуть мати усталені відповідності у мовах всього світу (перш за все це стосується географічних та картографічних потреб), однак асоціації, пов'язані з цими об'єктами, є частиною національної культури та можуть бути невідомими за межами даної культури.

Об'єктом лінгвокраїнознавства також виступають і антропоніми (власні імена). Перш за все це стосується відомих історичних особистостей, державних та суспільних діячів. Наприклад, Henry VIII — (1491–1547) — the King of England.

Інші реалії можуть бути класифіковані наступним чином. Наприклад:

1. Етнографічні реалії. Реалії побуту (одяг, взуття — Reebok — expensive and fashionable sport clothes, Intertop — the well-known brand of shoes);

2. Їжа та напої (cheeseburger, fanta, sprite);

3. Побутові заклади (pub — a place, not a club or hotel);

4. Відпочинок, досуг, спорт, ігри (football, windsurfing, cricket, rugby);

5. Звичай та традиції, свята (Thanksgiving Day);

6. Рослини та тварини, охорона оточуючого середовища (thistle, shamrock, national park, green belt);

7. Суспільно-політичні реалії. Уряд, збройні сили (Royal Air Force, Royal Navy);

8. Реалії освітньої та виховної системи підрастаючого покоління (public schools, Scout Association);

9. Література (Burns, Robert; Shakespeare, William);
10. Театр та кіно (Star Wars, the Globe Theatre);
11. Музика (Beatles, U2);
12. Засоби масової інформації (BBC, AP; The Independent, the Guardians; The National Geographic; Discovery Travel).

Також наведемо декілька прикладів текстів з використанням активної лексики.

Text № 1

Pollution and its Negative Effects

Pollution is the degradation of natural environment by external substances introduced directly or indirectly. Human health, ecosystem quality and aquatic and terrestrial biodiversity may be affected and altered permanently by pollution.

Pollution occurs when ecosystems cannot get rid of substances introduced into the environment. The critical threshold of its ability to naturally eliminate substances is compromised and the balance of the ecosystem is broken.

The sources of pollution are numerous. The identification of these different pollutants and their effects on ecosystems is complex. They can come from natural disasters or the result of human activity, such as oil spills, chemical spills, nuclear accidents. These can have terrible consequences on people and the planet where they live: destruction of the biodiversity, increased mortality of the human and animal species, destruction of natural habitat, damage caused to the quality of soil, water and air.

Preventing pollution and protecting the environment necessitate the application of the principles of sustainable development. We have to consider satisfying the needs of today without compromising the ability of future generations to meet their needs. This means that we should remedy existing pollution, but also anticipate and prevent future pollution sources in order to protect the environment and public health. Any environmental damage must be punishable by law, and polluters should pay compensation for the damage caused to the environment.

Active vocabulary:

- pollution — забруднення (оточуючого середовища)
- natural environment — природне середовище
- aquatic — водняний

- terrestrial — земний
- biodiversity — біологічне розмаїття
- pollutant — забрудник; забруднююча речовина; забруднюючий агент
- natural disaster — стихійне лихо
- natural habitat — природне середовище існування
- to compromise — компрометувати, підривати, наражати на ризик або небезпеку
- to satisfy the needs; to meet the needs — задовольняти, забезпечувати потреби

Text № 2 Thanksgiving

Thanksgiving is celebrated in the USA and Canada. In the USA, it is celebrated on the fourth Thursday in November every year. The Canadians celebrate it on the second Monday in October. It is associated with giving thanks to God. In the beginning people expressed gratitude for the harvest they reaped. It used to be a religious holiday but now it has become a secular celebration.

The most important part of the celebration is the dinner which includes the customary turkey served with cranberry sauce, and pumpkin. A lot of business goes on during this holiday. For example, restaurants take advantage of the holiday to sell turkey dinners.

Families and friends usually get together for a large meal or dinner during Thanksgiving and have a lot of fun. That's why, the Thanksgiving holiday weekend is considered one of the busiest travel periods of the year. Students are given a four-day or five-day weekend vacation. Thanksgiving is also a paid holiday for most workers.

Active vocabulary:

- Thanksgiving (Thanksgiving Day) — День Подяки
- thanksgiving — подяка, подячний молебен
- secular — світський
- customary — звичайний, традиційний
- turkey — індик, індичка
- to serve — тут: накривати на стіл; подавати
- cranberry — журавлина
- sauce — соус, підлива

- pumpkin — гарбуз
- to take advantage — використовувати у власних інтересах; з користю для себе
- dinner — вечеря (а не обід!); прийом їжи увечері.

Text № 3
Christmas

Christmas which is celebrated on December 25th is an important Christian holiday. The origin of the word “Christmas” comes from “Christ” and the “Holy Mass”. It is believed that the day commemorates the birth of Jesus Christ although a lot of people doubt that the Day corresponds to the actual date of his birth. In spite of its Christian origin, Christmas is also celebrated by a lot of non Christian countries and the celebration includes a lot of non religious customs. People exchange gifts and greeting cards. Homes are decorated with Christmas trees, light and garlands. Dinners are planned with special food and all the families gather to have a lot of fun.

A central imaginary figure in Christmas is Father Christmas, also called Santa Claus. He is believed to fly on his sleigh bringing gifts for children.

Christmas is also an opportunity for economic growth. It has become an important period for business activity. Shops make a lot of profit and a lot of countries realized this economic impact.

Active vocabulary:

- Christmas — Різдво (Христове)
- Christian — християнський
- to come from — походити з; бути результатом чогось
- Jesus Christ — Ісус Христос
- Holy Mass — Свята Меса
- to commemorate — вшановувати (чиюсь) пам'ять (якимось чином); влаштовувати, проводити заходи на честь, у пам'ять когось; ознаменувати, святкувати
- to correspond to/with — відповідати; узгоджуватися, співвідноситися; співпадати (з чимось), бути аналогічним (чомусь); листуватися
- in spite of — не дивлячись на
- origin — походження, джерело, початок
- Christmas tree — різдвяна ялинка
- garland — гірлянда, вінок

- Father Christmas; Santa Claus — Санта-Клаус
- activity = activities — активність, діяльність, захід у будь-якій галузі
- to realize — реалізовувати, здійснювати, продавати, усвідомлювати
- impact — поштовх, імпульс.

Також у лінгвокраїнознавстві значне місце посідають і фразеологізми завдяки тому, що в них відбивається національна своєрідність історії, культури та традиційного способу життя народу-носія мови.

Необхідність соціального відбору та вивчення мовних одиниць, у яких найбільш яскраво проявляється своєрідність національної культури і яке не можна зрозуміти так, як його розуміють носії мови, відчувається в усіх випадках спілкування з іноземцями, під час читання художньої літератури, публіцистики, преси, огляду кіно та відеофільмів, прослуховування пісень тощо. Фразеологічні зрощення або ідіоми — це цілком неподільні, нерозкладні стійкі сполучення, загальне значення яких не залежить від значення слів, що їх складають: *kick the bucket* (розм.) — зіграти в ящик; *send smb. to Coventry* — бойкотувати когось; припинити спілкування з кимось; *at bay* — у безвихідному становищі; *be at smb.'s beck and call* — бути цілком в чиємусь розпорядженні; *to rain cats and dogs* — лити немов з цебра (дощ); *be all thumbs* — бути незграбним; *Kilkenny cats* — люті вороги. Фразеологічні зрощення виникли на базі переносних значень їх компонентів, але згодом ці переносні значення виявилися незрозумілими з точки зору сучасної мови. Наприклад, слова “*bay*”, що означає “глухий кут”, і “*beck*” — “помах руки” є архаїзмами і ніде крім наведеного фразеологізму не вживаються. Або, наприклад, вираз *to be all thumbs* історично склався з виразу *one's fingers are all thumbs*. Подібне можна спостерігати у фразеологізмах *Kilkenny cats* (який, мабуть, походить від легенди про запеклу боротьбу між містами *Kilkenny* і *Irishtown* у XVII столітті, що призвело їх до руйнування) та *send smb. to Coventry* (у книзі Кларендона “*The History of the Great Rebellion and Civil Wars in England*” мова йде про в'язницю, яка знаходилась у місті Ковентрі під час англійської революції, і саме в ній утримувалися заслані роялісти).

На сучасному етапі магістри-філологи повинні володіти іноземною мовою як засобом міжкультурного спілкування, що передбачає необхідність формування у них лінгвокраїнознавчої компетенції.

Основу лінгвокраїнознавчої компетенції складають фонові знання типового освіченого представника британської лінгвокультурної спільності. Словник лінгвістичних термінів дає наступне визначення фонових знань: “Фонове знання — background, knowledge. Взаємне знання реалій тим, хто говорить, та тим, хто слухає, що є основою мовного спілкування” [2].

В. П. Фурманова виокремлює наступні розділи фонових знань, якими повинна оволодіти “культурно-мовна” особистість для успішного спілкування у ситуаціях міжкультурної комунікації, а саме історико-культурний фон, що містить в собі інформацію стосовно культури суспільства у процесі його історичного розвитку, а саме:

1. соціокультурний фон;
2. етнокультурний фон, що містить в собі інформацію стосовно побуту, традицій та свят;
3. семіотичний фон, що містить в собі інформацію про символіку, позначення, особливості іншомовного оточення [3].

Отже, під лінгвокраїнознавчою компетенцією ми розуміємо здатність здійснювати міжкультурну комунікацію, що базується на знаннях лексичних одиниць з національно-культурним компонентом семантики та вміннях адекватного їх використання у ситуаціях міжкультурного спілкування, а також вміннях використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння у ситуаціях опосередкованого та безпосереднього культурного спілкування.

Тільки сформувавши у магістрів-філологів названі вище знання та вміння лінгвокраїнознавчої компетенції, можливо забезпечити їх комунікативну компетенцію в ситуаціях міжкультурної комунікації.

Висновки. Таким чином, навчання іноземної мови магістрів-філологів з використанням лінгвокраїнознавчих та країнознавчих матеріалів, безумовно, підвищує інтерес тих, хто навчається, шляхом розвитку внутрішньої мотивації.

Завдяки використанню лінгвокраїнознавчих та країнознавчих матеріалів заняття з іноземної мови відрізняються комунікативно-прагматичною спрямованістю, самостійністю та творчою роботою магістрів-філологів, їх підвищеною активністю та зацікавленістю у вивченні тієї чи іншої мови, а також співпрацею студентів та викладача [4].

Культурознавча спрямованість навчання іноземних мов забезпечує реалізацію не тільки загальноосвітніх та виховних цілей, але також

практичних. У цьому і виявляється специфіка дисципліни “іноземна мова”.

Організація навчання іноземної мови у тісному зв'язку з національною культурою народу, що розмовляє цією мовою, та лінгвокраїнознавче “забарвлення” навчання зокрема будуть сприяти посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації тих, хто навчається, розширенню загальнокультурного кругозору, дозволить зробити прийоми та форми роботи більш різноманітними та апелювати до інтелекту та емоційної сфери студентів.

Саме елементи країнознавства, що вводяться на заняттях з іноземної мови, сприяють не тільки підвищенню, але й підтримці мотивації до вивчення мови, а лінгвокраїнознавчий матеріал у свою чергу і є тим самим головним стимулом для створення та підтримки інтересу студентів до вивчення іноземної мови саме завдяки тому, що містить в собі два аспекти, а точніше навчання мови та інформацію про країну, мова якої вивчається.

Поряд з поглибленням лінгвокраїнознавчих знань у магістрів-філологів і формуються інтелектуальні та мовленнєві здібності та культура мови.

ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ

1. Томахин Г. Д. Реалии в культуре и языке. Лингвострановедение / Г. Д. Томахин // Иностранные языки в школе. — 1981. — № 1.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. — 2-е изд., стер. — М.: УРСС: Едиториал УРСС, 2004. — 571 с.
3. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранных языков (языковой вуз) : автореф. дис. ... д. пед. н. — М., 1994. — 58 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебное пособие / И. А. Зимняя. — Ростов н/Д: Феникс, 1997. — 477 с.

Відомості про авторів

1. *Аккурт Владислава Євгенівна* — викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
2. *Гохман Крістіна Євгенівна* — аспірант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
3. *Грушко Світлана Петрівна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
4. *Дерік Ілона Морисівна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
5. *Іграк Карина Юр’ївна* — викладач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
6. *Ірхіна Юліана Валентинівна* — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри західних і східних мов та методики їх навчання, Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
7. *Жмаєва Наталя Сергіївна* — кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
8. *Корольова Тетяна Михайлівна* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
9. *Науменко Анатолій Максимович* — доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу і німецької

філології Чорноморського державного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв.

10. *Стоянова Тетяна Володимирівна* — аспірант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
11. *Юрченко Крістіна Віталіївна* — магістрант кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.
12. *Яблонська Тетяна Миколаївна* — доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри західних і східних мов та методики їх навчання, Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”, м. Одеса.

**Вимоги до оформлення наукових праць,
що друкуються в “Науковому віснику
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського: Лінгвістичні науки”**

Згідно з постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 15.01.2003 р. за № 7—05/1 зміст наукових статей передбачає:

1) постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;

2) аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;

3) формулювання цілей статті (постановка завдання);

4) виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;

5) висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Правила оформлення статті:

На початку статті у лівій частині вказується УДК; в правій частині подаються ініціали і прізвище автора напівжирним курсивом. Назва статті подається з вирівнюванням по центру сторінки великими літерами та виділяється напівжирним шрифтом. Далі трьома мовами — українською, російською та англійською надається резюме, в якому чітко формулюється основний науковий результат, що є новим та обґрунтовується в статті. Так само наводяться ключові слова.

* **Обсяг статті** — до 12 сторінок (0,5 др. арк. — 20 000 знаків).

* **Стандарти** — кегль 14пт, міжрядковий інтервал — 1,5, абзацний відступ — 1,25 см, поля — 2 см, шрифт — Times New Roman.

* **Текстовий редактор** — Microsoft Word.

* **Типи виділення** — напівжирний, курсив, напівжирний курсив.

* **Мова статті** — українська, російська, англійська, німецька.

* **Оформлення довідкового матеріалу** — бібліографічні посилання та примітки у тексті беруться у квадратні дужки. Перша цифра — номер джерела у списку літератури, друга — номер сторінки. Номер джерела та номер сторінки розділяються двокрап-

кою, номери джерел — крапкою з комою. У кінці статті — список літератури з підзаголовком “ПОСИЛАННЯ ТА ПРИМІТКИ” (“ССЫЛКИ И ПРИМЕЧАНИЯ”, “REFERENCES AND NOTES”, “ANMERKUNGEN”). Бібліографічні джерела подаються наприкінці статті в порядку цитування згідно з ДСТУ 7.1–2006 та нумеруються. Список літератури має містити лише джерела, на які є посилання в тексті.

Наукові праці і відомості про автора (**українською мовою** прізвище, ім’я та по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи, адреса, телефон, e-mail) подаються окремо на диску та один роздрукований примірник надсилається на адресу редколегії (65020, Одеса, вул. Старопортофранківська, 34, каб. 35, відповідальному секретареві Юхимець Світлані Юрївні, к. пед. н., доценту кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики, тел. 0636003399, e-mail: yukhymets.svetlana@gmail.com).

Матеріали мають подаватися з рецензіями докторів філологічних наук; підпис рецензента має бути завіреним у встановленому порядку.

Текст статті також додається англійською мовою згідно з п. 2.9 Наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17 жовтня 2012 року № 1111.

Редакція залишає за собою право направляти матеріали на додаткове рецензування відповідним фахівцям, відхиляти статті, що не відповідають вимогам або науковим напрямкам збірника, переносити статті до наступного видання збірника. Відхилені матеріали редакційно-видавничий відділ авторам не повертає.

ЗМІСТ

Аккурт В. Є. Модальність думки як іллокутивна модальність	3
Гохман К. Є. До питання кореляції термінів “текст” і “дискурс”	12
Gruschko S. P. Konzeptueller Inhalt des wissenschaftlich-technischen Wortschatzes im wissenschaftlichen Diskurs und in der Fachkommunikation	20
Gruschko S. P., Yurchenko K. V. Übersetzung als eine Vermittlungsart in der interkulturellen Kommunikation	28
Derik I. M. The Problem of Rendering Anthroponyms 'Speaking Names' in Literary Translation	35
Zhmayeva N. S. Communicative and Linguistic Features of Educating Radio Discourse	43
Іграк К. Ю. Емоційно забарвлені елементи військової лексики	55
Ірхіна Ю. В. Специфіка перекладу українських топонімів германськими мовами	60
Королева Т. М. Основные проблемы машинного перевода	65
Науменко А. М. Философский, психологический, лингвистический и литературоведческий аспекты перевода и его практические типы	70

Стоянова Т. В.

Особливості відтворення англомовних юридичних документів
китайською мовою 82

Яблонська Т. М.

Роль лінгвокраїнознавчого аспекту у процесі роботи магістрів-
філологів з публіцистичними текстами 89

Відомості про авторів 99

Вимоги до оформлення наукових праць, що друкуються
в “Науковому віснику Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського:
Лінгвістичні науки” 101

CONTENT

<i>Akkurt V. Ye.</i> The Modality of Opinion as Illocutional Modality	3
<i>Gokhman K. Ye.</i> On the Issue of Correlation between the Terms “Text” and “Discourse”	12
<i>Gruschko S. P.</i> The Conceptual Content of Scientific and Technical Vocabulary in Scientific and Professional Discourse	20
<i>Grushko S. P., Yurchenko K. V.</i> Translation as a Means of Intercultural Communication	28
<i>Derik I. M.</i> The Problem of Rendering Anthroponyms ‘Speaking Names’ in Literary Translation	35
<i>Zhmayeva N. S.</i> Communicative and Linguistic Features of Educating Radio Discourse	43
<i>Igrak K. Yu.</i> Emotive Lexis in Military Terminology	55
<i>Irhina Yu. V.</i> The Peculiarities of Translating Ukrainian Geographical Names into the German and English Languages	60
<i>Koroleva T. M.</i> The Principle Problems of Automatic translation	65
<i>Naumenko A. M.</i> Philosophical, Psychological, Linguistic and Literary Aspects of Translation and its Applied Types	70

Stoianova T. V.

The Peculiarities of Translating Legal Documents from English
into Chinese 82

Яблонська Т. М.

The Importance of Culture-through-Language Studies
in the Process of Publicistic Texts' Comprehension by Master's
Degree (Philology) Students 89

Authors 99

Requirements to the content and structure of the articles published
in *Naukovi visnyk* of South-Ukrainian national pedagogical
university named after K. D. Ushynsky 101

Українською, російською, англійською та німецькою мовами

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
вченою радою Державного закладу “Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”
Протокол № 3 від 26.10.2017

Затверджено як фахове видання (збірник наукових праць)
ВАК України 21.12.2015 р. за № 13/28

Збірник зареєстровано у Державному комітеті з телебачення і радіомовлення
України як друкований засіб масової інформації
Свідоцтво серія КВ № 9983 від 22.06.2005

Відповідальний за випуск
С. Ю. Юхимець

Тираж 100 прим. Зам. № 665 (141).

Адреса редакції:
65020, Одеса, вул. Старопортофранківська, 34, каб. 35
Тел.: 0501354814
E-mail: yukhymets@inbox.ru

Видавництво і друкарня “Астропринт”
65091, м. Одеса, вул. Разумовська, 21
Тел.: (0482) 37-07-95, 37-14-25, 33-07-17, (048) 7-855-855
e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua; www.stranichka.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1373 від 28.05.2003 р.